

ARTHUR SCHNITZLER

DE EENZAME WEG

VERTALING 'T BARRE LAND

Personen

professor wegrat *directeur van de
akademie voor de beeldende kunsten*

gabriele *zijn vrouw*

felix en johanna *hun kinderen*

julian fichtner

stephan von sala

irene herms

dokter franz reumann

bediende van fichtner

bediende van sala

kamermeisje van wegrat

Wenen, 1903

Het kleine tuintje bij het huis van professor Wegrat. Het is bijna helemaal door huizen omsloten zodat ieder vrij uitzicht ontbreekt. Rechts in de tuin het kleine huis van één verdieping en een overdekte houten veranda, waarvan drie houten treden naar beneden voeren. Opkomsten zowel van de veranda als ook rechts en links van het huis. Ongeveer in het midden van het toneel een groene tuintafel met bijpassende stoelen, een gemakkelijke fauteuil, links bij een boom een kleine ijzeren bank.

1

Johanna wandelt in de tuin op en neer. Felix komt op in lansieruniform

johanna draait zich om Felix!

felix Ja, ik ben het.

johanna Hallo. Hoe is het mogelijk dat je alweer verlof hebt gekregen?

felix Het is niet voor lang. – Maar hoe gaat het nu met mama?

johanna Heel redelijk de laatste dagen.

felix Denk je dat ze schrikt als ik zo onverwacht voor haar sta?

johanna Nee. Maar wacht liever nog even, nu slaapt ze. Ik kom net uit haar kamer. – Hoe lang blijf je bij ons, Felix?

felix Morgenavond ga ik weer weg.

johanna met haar blik in de verte Weg...

felix Het klinkt alleen maar geweldig. Zo ver weg ben ik niet, in geen enkel opzicht.

johanna Je hebt er zo naar verlangd... wijst op zijn uniform Nu heb je wat je wou. Ben je niet tevreden?

felix Het is in ieder geval het zinnigste van alles wat ik tot nog toe begonnen ben. Nu weet ik tenminste dat ik onder bepaalde omstandigheden iets zou kunnen presteren.

johanna Ik denk dat jij het in ieder beroep tot iets zou brengen.

felix Ik twijfel toch of ik als advocaat of als ingenieur mijn weg zou hebben gevonden. En over het algemeen voel ik me nu beter dan ooit. Soms lijkt het alleen alsof ik niet in de juiste tijd geboren ben.

Misschien had ik op de wereld moeten komen toen er nog niet zoveel orde was, toen je nog van alles kon riskeren, wat je tegenwoordig niet meer mag riskeren.

johanna Ach, jij bent vrij, jij kan je bewegen.

felix Maar alleen binnen bepaalde grenzen.

johanna Ze zijn in ieder geval ruimer dan deze.

felix kijkt om zich heen, glimlachend Het is toch geen gevangenis... De tuin is echt mooi geworden. Toen we nog kinderen waren zag het er zo armetierig uit. – En wat is dat? Een latwerk voor de perzikboom! Die doet het heel goed.

johanna Een ideetje van dokter Reumann.

felix Dat had ik kunnen weten.

johanna Hoezo?

felix Zulke nuttige ideeën verwacht ik in onze familie van niemand. Hoe staat het trouwens met zijn kansen?... Voor het hoogleraarschap in Graz bedoel ik natuurlijk.

johanna Daarover weet ik de bijzonderheden niet. *wendt zich af*

felix Mama is deze mooie dagen zeker vaak buiten?

johanna Ja.

felix Lees je haar nog wel eens voor? Probeer je haar een beetje af te leiden? Op te vrolijken?

johanna Alsof dat zo makkelijk is.

felix Je moet wel je best doen, Johanna.

johanna Jij hebt makkelijk praten, Felix

felix Hoe bedoel je dat?

johanna *voor zich uit* Ik weet niet of je me zal begrijpen.

felix *glimlachend* Waarom zou ik je ineens niet kunnen begrijpen?

johanna *kijkt hem rustig aan* Ik hou niet meer zoveel van haar sinds ze ziek is.

felix *verwonderd* Wat?

johanna Nee, het is onmogelijk dat je het helemaal kunt begrijpen. Ze glijdt steeds verder van ons weg... Het is alsof er elke dag nieuwe sluiers over haar heen dalen.

felix En wat zou dat moeten betekenen?

johanna *kijkt hem rustig aan*

felix Jij denkt...?

johanna Ik vergis me niet in die dingen, dat weet je, Felix.

felix Ik weet het?...

johanna Toen de kleine Lilli von Sala dood ging, wist ik het, nog voor de anderen vermoedden dat ze ziek zou worden.

felix Je hebt het gedroomd – je was een kind.

johanna Ik heb het niet gedroomd. Ik wist het. *bitter* Ik kan dat niet uitleggen.

felix *na een pauze* En vader – hoe houdt hij zich?

johanna Hoe hij zich houdt?... Dacht je soms dat hij die sluiers ook ziet?

felix *na een licht hoofdschudden* Het zijn fantasieën, Johanna, – vast. – Maar nu wil ik toch... *draait zich om naar het huis* Is vader nog niet thuis?

johanna Nee. Hij komt de laatste tijd nogal laat. Hij heeft heel veel te doen op de academie.

felix Ik zal proberen haar niet wakker te maken. Ik pas wel op. *via de veranda af*

2

Johanna een tijdje alleen, ze is op een tuinstoel gaan zitten, de handen over de knieën in elkaar verstrengeld. Sala komt binnen. Hij is 45 jaar maar ziet er iets jonger uit. Slank, bijna mager, glad geschoren. Donkerblond, scheiding rechts, niet te kort haar dat aan de slapen grijs begint te worden. Zijn gelaatstrekken zijn scherp en energiek, de ogen grijs en helder.

sala Goedenavond, juffrouw Johanna.

iohanna Goedenavond. meneer von Sala.

sala Er werd me gezegd dat je moeder even slaapt, daarom ben ik zo vrij geweest de tuin in te lopen.

johanna Felix is net aangekomen.

sala Echt? Hebben ze hem alweer verlof gegeven? In mijn tijd waren ze bij het regiment veel strenger. Maar wij lagen destijds aan de grens, in Galicië ergens.

johanna Dat vergeet ik altijd, dat jij dat ook hebt meegemaakt.

sala Ja, het is al lang geleden. Heeft ook maar een paar jaar geduurd. Maar het was wel mooi, als ik zo terugdenk.

johanna Zoals het meeste dat jij hebt meegemaakt.

sala Zoals zoveel dingen.

johanna Wil je niet gaan zitten?

sala Dank je. *hij gaat op de leuning van een tuinflauteuil zitten* Mag ik? *hij neemt een sigaret uit zijn doos en steekt hem na een toestemmend knikje van Johanna aan*

johanna Woon je al in je villa, meneer von Sala?

sala Morgen trek ik er in.

johanna Je verheugt je er zeker wel op?

sala Dat zou te vroeg zijn.

johanna Ben je zo bijgelovig?

sala Als het er op aankomt – o ja. – Maar daarom is het niet. Ik trek er alleen voorlopig in, niet definitief.

johanna Waarom?

sala Ik ga op reis – voor langere tijd.

johanna Echt? Jij bent zeer te benijden. Dat zou ik ook graag kunnen, de wereld rondreizen, me om geen mens moeten bekommeren.

sala Nog altijd?

johanna Nog altijd... Hoe bedoel je dat?

sala Nou, ik herinner me dat jij als heel klein meisje al zwerfplannen had. Wat wilde jij ook alweer worden? Danseres, geloof ik. Toch? Een hele beroemde natuurlijk.

johanna Waarom zeg je dat, alsof het iets futiels is, een danseres te zijn? *zonder hem aan te kijken* Juist jij zou dat niet moeten doen, meneer von Sala.

sala En waarom juist ik niet?

Johanna kijkt rustig naar hem op

sala Ik weet niet goed hoe je dat bedoelt, Johanna... of moet ik misschien... *eenvoudig* Johanna, wist jij dat ik je zag toen?

johanna Wanneer?

sala Vorig jaar, toen jullie op het platteland logeerden en ik een nacht op de zolderkamer sliep. Helder maanlicht en een elfje, geloof ik, zweefde het weiland rond.

Johanna knikt glimlachend

sala Zweefde ze voor mij?

johanna Ik heb wel gezien hoe jij achter het gordijn stond.

sala *na een kleine pauze* Zo zal je voor andere mensen waarschijnlijk nooit dansen.

johanna Waarom?... Dat heb ik al. En toen heb je ook toegekeken. Maar het is lang geleden. – Het was op een Grieks eiland. Mannen stonden in een kring om mij heen. – Jij was een van hen – en ik was een slavin uit Lydië.

sala Een gevangen prinses.

johanna *ernstig* Geloof jij niet in zulke dingen?

sala Als jij het wilt – zeker.

johanna *blijft ernstig* Jij moet alles geloven waar de anderen niet in kunnen geloven.

sala Als het er de tijd voor is dan zal ik het wel doen.

johanna Kijk – ik wat mij betreft kan me al het andere nog eerder voorstellen dan dat ik nu voor de eerste keer op de wereld zou zijn. En er zijn momenten waarop ik me heel duidelijk van alles herinner.

sala En dat was toen zo'n moment?

johanna Ja, een jaar geleden toen ik op een maanverlichte zomernacht over het weiland danste. Het was zeker niet de eerste keer, meneer von Sala. *na een kleine pauze plotseling in een andere toon* Waar ga jij eigenlijk naar toe?

sala *de toon opnemend* Baktrië.

johanna Waarheen?

sala Naar Baktrië. Dat is een heel merkwaardig land, en het merkwaardigste is dat het helemaal niet meer bestaat. Ik sluit me namelijk bij een gezelschap aan dat in november daar naar toe gaat. Je hebt er misschien in de krant over gelezen?

johanna Nee.

sala Het gaat om opgravingen op de plek waar vermoedelijk het oude Ekbatana heeft gestaan – ongeveer zesduizend jaar geleden. Nog voor jouw Lydische tijd, zoals je ziet.

johanna Wanneer ben je op dat idee gekomen?

sala Een paar dagen geleden pas. Al pratend, om zo te zeggen. Graaf Ronsky, de leider van de onderneming, heeft me zo enthousiast gemaakt. Er was niet veel voor nodig, hij kwam een oud verlangen van mij tegemoet. *levendiger* Stel je voor, Johanna: met eigen ogen zien hoe zo'n begraven stad langzamerhand uit de aarde opduikt, huis voor huis, steen voor steen, eeuw na eeuw. Nee, het is blijkbaar niet de bedoeling dat ik sterf vóór die wens vervuld is.

johanna Waarom praat jij over doodgaan?

sala Is er een fatsoenlijk mens dat op welk uur dan ook in het diepst van zijn ziel aan iets anders denkt?

johanna Al jouw wensen zijn toch altijd in vervulling gegaan.

sala Allemaal...?

johanna Ik weet dat je ook veel trieste dingen hebt meegemaakt. Maar soms denk ik dat jij ook daar naar hebt verlangd.

sala Verlangd...? Ervan genoten als het me overkwam, daar zou je wel gelijk in kunnen hebben.

johanna Ik begrijp dat zo goed! Een leven zonder pijn is net zo miserabel als een leven zonder geluk. *pauze* Hoe lang is het geleden?

sala Wat bedoel je?

johanna *zacht* Dat mevrouw von Sala is gestorven?

sala Dat is zeven jaar geleden, bijna op de dag af.

johanna En Lilli... in het zelfde jaar?

sala Ja, Lilli stierf een maand later. Denk jij nog wel eens aan Lilli, juffrouw Johanna?

johanna Heel vaak, meneer von Sala. Ik heb sindsdien geen vriendin meer gehad. *voor zich uit* Tegen haar zou je nu ook 'juffrouw' moeten zeggen. Ze was heel mooi. Ze had hetzelfde donkere blauwglanzende haar als jouw vrouw en zulke heldere ogen als jij. *voor zich uit* 'Daar gingen jullie, gingen jullie hand in hand, de donkere straten in een licht land...'

sala Wat een geheugen. Johanna.

johanna Zeven jaar geleden... wat raar.

sala Waarom raar?

johanna Jij bouwt een huis en graaft verzonken steden op en schrijft vreemde gedichten, – en mensen die zo veel voor jou betekend hebben liggen al zeven jaar onder de grond en verrotten, – en jij bent nog bijna jong. Wat onbegrijpelijk is dat allemaal!

sala Jij die verder leeft, hou op met huilen, zegt Omar Nameh, geboren in Bagdad in het jaar 412 van de mohammedaanse jaartelling als zoon van een ketellapper. Overigens ken ik iemand die drieëntachtig jaar is, hij heeft twee vrouwen begraven, zeven kinderen, om van de kleinkinderen nog maar te zwijgen en speelt piano in een armetierig café, terwijl er op het toneel kunstenaars en kunstenaressen optreden in maillots en vliegende rokjes. En onlangs, toen die miserabele vertoning was afgelopen en de lampen uitgingen speelde hij raadselachtig onverstoorbaar verder op die afschuwelijke rammelkast. En toen hebben we hem uitgenodigd, Ronsky en ik, bij ons te komen zitten en begonnen met hem te praten. En toen vertelde hij dat het laatste stuk dat hij gespeeld had zijn eigen compositie was. Wij gaven hem onze complimenten natuurlijk. En toen begonnen zijn ogen te schitteren, en met zijn bibberende stem vroeg hij ons: ‘denkt u, mijne heren, dat mijn werk succes zal hebben?’ Hij is drieëntachtig jaar en zijn carrière eindigt in een klein café en zijn publiek bestaat uit kindermeisjes en een sergeantmajoor en zijn verlangen is, – dat zij voor hem klappen!

3

Johanna, Sala, dokter Reumann

dokter reumann Goedenavond, juffrouw Johanna. Goedenavond, meneer von Sala. *reikt beiden de hand*

Hoe gaat het met je?

sala Uitstekend. Een mens is niet meteen aan jou overgeleverd als hij één keer de eer heeft gehad je om raad te vragen.

dokter reumann Dat was ik zelf alweer vergeten. Maar er zijn mensen die zich dat soort dingen inbeelden.

– Mama ligt waarschijnlijk even te rusten, Johanna?

johanna *is door het korte gesprek tussen de dokter en Sala geraakt en bekijkt Sala opmerkzaam* Ze zal nu wel wakker zijn. Felix is bij haar.

dokter reumann Felix...? Iemand heeft hem toch niet een bericht gestuurd?

johanna Nee, niet dat ik weet. Wie zou dat dan...?

dokter reumann Ik dacht alleen. Je vader is soms zo angstig.

johanna Daar komen ze.

4

Johanna. Sala. dokter Reumann. mevrouw Wegrat en Felix die via de veranda opkomen

mevrouw wegrat Dag mijn lieve dokter. Wat zeg je van de verrassing? *de heren geven elkaar vriendelijk de hand* Goedenavond, meneer von Sala.

sala Ik ben blij je zo gezond te zien.

mevrouw wegrat Ja, het gaat weer wat beter. Als het treurige jaargetijde maar niet zo dichtbij was.

sala Maar nu komen juist de allermooiste dagen. Als de bossen rood en geel glanzen, een gouden mist op de heuvels ligt en de lucht zo ver weg en bleek is alsof hij huivert voor zijn eigen oneindigheid – !

mevrouw wegrat Dat zou ik graag nog één keer zien.

sala *verwijtend* Mevrouw –

mevrouw wegrat Neem me niet kwalijk, soms heb je van die gedachten. *vrolijker* Als ik tenminste maar wist hoe lang ik mijn lieve dokter nog kan ontvangen.

dokter reumann In dat opzicht kan ik je geruststellen: ik blijf in Wenen.

mevrouw wegrat Wat? Is de zaak al beslist?

dokter reumann Ja.

felix Er is dus toch iemand anders in Graz benoemd?

dokter reumann Dat niet. Maar degene die de aanstelling zo goed als zeker was heeft tijdens een bergtocht zijn nek gebroken.

felix Dan heb jij nu toch de beste kansen?

Wie komt er dan nog meer in aanmerking?

dokter reumann Mijn kansen zijn nu zeker niet slecht maar ik heb besloten er vanaf te zien.

mevrouw wegrat Wat?

dokter reumann Ik neem de benoeming niet aan.

mevrouw wegrat Ben je zo bijgelovig?

felix Ben je zo trots?

dokter reumann Geen van beiden. Maar de gedachte één of ander voordeel aan andermans ongeluk te danken te hebben zou ik buitengewoon pijnlijk vinden. Mijn halve bestaan zou er door vergald zijn. Het is geen bijgeloof of trots, het is doodgewoon bekrompen ijdelheid.

sala Dat is geraffineerd, dokter.

mevrouw wegrat Ik hoor uit dit alles alleen maar dat je blijft. Ja, zo laag ga je denken als je ziek bent.

dokter reumann *opzettelijk afdwalend* En Felix, hoe bevalt het in het garnizoen?

felix Heel goed.

mevrouw wegrat Dus je bent helemaal tevreden, mijn kind?

felix Ik ben jullie heel dankbaar. Jou in het bijzonder, mama.

mevrouw wegrat Waarom mij in het bijzonder? De uiteindelijke beslissing lag toch bij vader.

dokter reumann Hij had natuurlijk liever gezien dat je een vredelievender beroep had gekozen.

sala Er bestaat vandaag de dag geen beroep dat vredelievender is.

felix Daar heb je gelijk in, meneer von Sala. – Overigens moet ik je de groeten overbrengen van luitenant-kolonel Schrotting.

sala Dank je. Denkt hij dan nog aan mij?

felix Niet alleen hij. We worden de hele tijd aan je herinnerd – bij iedere maaltijd. Je portret hangt in de officiersmess tussen de andere gewezen officieren van ons regiment.

Johanna, Sala, dokter Reumann, Felix, mevrouw Wegrat, professor Wegrat op

wegrat Goedenavond. – Nee, Felix, je bent er weer? Wat een verrassing!

felix Goedenavond, papa. Ik heb twee dagen verlof genomen.

wegrat Verlof... verlof? Is het echt verlof? Of heb je weer wat geritseld?

felix *licht, niet gekwetst* Het is niet mijn gewoonte te liegen, vader.

wegrat *ook gekscherend* Ik wilde je niet beledigen, Felix. Ook al zou je gedeserteerd zijn, het verlangen naar je moeder zou je voldoende verontschuldigen.

mevrouw wegrat Het verlangen naar de ouders!

wegrat Natuurlijk – naar ons allemaal. Maar omdat jij nu een beetje ziek bent, ben jij de hoofdpersoon – En, hoe gaat het, Gabriele? Beter, toch? *zacht, bijna schuchter* Mijn lief... *streelt haar voorhoofd en haren* Liefste... De lucht is zo zacht.

sala Het is een heerlijke herfst.

dokter reumann Kom je nu pas van de academie, professor?

wegrat Ja, ik ben nu toch ook directeur, er is heel veel te doen – en niet altijd even amusant en dankbaar.

Maar zoals men beweert ben ik er voor gemaakt. Het zal wel zo zijn. *glimlachend* Zoals iemand eens over me zei: kunstambtenaar.

sala Je doet jezelf tekort, professor.

mevrouw wegrat Waarschijnlijk ook weer de hele lange weg te voet?

wegrat Ik heb zelfs een kleine omweg gemaakt – over de Turkenschans. Ik hou zoveel van deze weg. Op avonden als deze ligt de hele stad beneden in een zilveren mist – Overigens moet ik je de groeten overbrengen, Gabriele. Ik heb Irene Herms ontmoet.

mevrouw wegrat Ze is in Wenen?

wegrat Tijdelijk. Ze wil je een dezer dagen bezoeken.

mevrouw wegrat Is ze nog in Hamburg geëngageerd?

wegrat Nee. Ze heeft het toneel verlaten, zoals ze me zei, en woont bij haar getrouwde zuster op het platteland.

johanna Ik heb haar eens in een stuk van jou zien spelen, meneer von Sala.

sala Dan moet je nog een heel klein meisje zijn geweest

johanna Ze deed een Spaanse prinses.

sala Helaas. Prinsessen waren werkelijk niets voor haar. Ze heeft haar hele leven geen versregel kunnen zeggen.

dokter reumann En daar denk je nu nog steeds aan, meneer von Sala, dat één of andere dame op een of ander moment jouw versregels slecht gezegd heeft?

sala Waarom zou ik niet, beste dokter? Als jij in het middelpunt van de aarde woonde, dan wist je dat alle dingen even zwaar zijn. En stond jij in het middelpunt van de wereld dan zou jij kunnen vermoeden dat alle dingen even belangrijk zijn.

mevrouw wegrat Hoe ziet ze er uit?

wegrat Ze is nog altijd best mooi.

sala Lijkt ze nog op dat schilderij dat in het museum hangt?

felix Wat is dat voor een schilderij?

johanna Hangt er een schilderij van haar in het museum?

sala Je kent het zeker. 'Toneelspeelster' wordt het in de catalogus genoemd, domweg 'toneelspeelster'. Een jonge vrouw in een harlekijnkostuum, daarover een Griekse toga gegooid, aan haar voeten een wirwar van maskers. Helemaal alleen, starre blik op de zaal gericht, staat ze op een leeg, half donker toneel, tussen coullissen die niet bij elkaar passen. Een stuk kamermuur, een stuk bos, een stuk onderaardse kerker...

felix En de achtergrond stelt een zuidelijk landschap voor met palmen en platanen...?

sala Ja. Half opgerold zodat je verder achterin allerlei meubels, ladders, glazen, kandelaars in het felle daglicht ziet glinsteren.

felix Dat is toch het schilderij van Julian Fichtner?

sala Inderdaad.

felix Ik wist helemaal niet dat die vrouw Irene Herms moest voorstellen.

wegrat Het is nu meer dan vijftientig jaar geleden dat hij dat geschilderd heeft. Het was een enorme sensatie toen. Het was zijn eerste grote succes. En nu zijn er misschien een heleboel mensen die zijn naam niet meer kennen. – Overigens heb ik Irene Herms naar hem gevraagd. Maar vreemd genoeg, ook 'de eeuwige vriendin' weet niet waar in de wereld hij rondzwerft.

felix Ik heb hem een paar dagen geleden nog gesproken.

wegrat Wat?! Jij hebt Julian Fichtner gezien? Hij was in Salzburg? ...Wanneer dan?

felix Nog maar drie of vier dagen geleden. Hij kwam me opzoeken en we hebben de avond met elkaar doorgebracht.

mevrouw wegrat *werpt een blik op dokter Reumann*

wegrat Hoe gaat het met hem? Wat heeft hij je verteld?

felix Hij is een beetje grijs geworden maar verder leek hij mij nauwelijks veranderd.

wegrat Hoe lang is hij nu weg uit Wenen? Twee jaar, toch?

mevrouw wegrat Iets langer.

felix Hij heeft verre reizen gemaakt.

sala Ja, af en toe kreeg ik een kaartje van hem.

wegrat Wij ook. Maar ik dacht dat jij een regelmatigere correspondentie met hem had.

sala Regelmatig? Nee.

johanna Is hij niet je vriend?

sala Vrienden heb ik over het algemeen niet. En als ik ze heb ontken ik ze.

johanna Maar je bent vroeger zo vertrouwelijk met hem geweest.

sala Hij toch eigenlijk meer met mij dan ik met hem.

felix Hoe bedoel je dat, meneer von Sala?

johanna Ik begrijp dat heel goed. Zo gaat het bij jou toch met de meeste mensen.

sala Zo ongeveer tenminste.

johanna Dat merk je ook aan de dingen die je schrijft.

sala Ik hoop het. Anders had een ander het ook kunnen schrijven.

wegrat Zei hij dan niet wanneer hij weer naar Wenen komt?

felix Ik denk snel. Maar heel duidelijk heeft hij zich niet uitgedrukt.

johanna Ik zou meneer Fichtner graag terugzien. Ik hou van dat soort mensen.

wegrat Wat bedoel je met 'dat soort mensen'?

johanna Die altijd van ver komen.

wegrat Maar toen iii hem kende. Johanna. kwam hii toch meestal van heel dichtbii... Hii woonde hier toch.

johanna Dat maakt niks uit, of hij hier woonde of ergens anders. – Ook al kwam hij elke dag, het was altijd alsof hij van heel ver kwam.

wegrat Nou ja...

felix Dat heb ik soms ook gevoeld.

wegrat Is het niet vreemd hoe hij door de wereld jaagt, de laatste jaren tenminste.

sala Zat die onrust niet altijd al in hem? Jij zat toch samen met hem op de academie.

wegrat Ja. En je moet hem toen gekend hebben om hem werkelijk te kennen. Toen hij jong was had hij iets fascinerends, iets verblindends. Ik heb nooit iemand gekend op wie het woord 'veelbelovend' zo van toepassing was als op hem.

sala Nou, hij heeft toch veel bereikt.

wegrat Maar wat hij niet allemaal had kunnen bereiken!...

dokter reumann Ik geloof dat wat je had kunnen bereiken, dat bereik je ook.

wegrat Niet altijd. Julian was absoluut voor iets hogers bestemd. Wat hem ontbrak was het vermogen zich te concentreren, de innerlijke rust. Hij kon zich nergens blijvend thuis voelen en de pech was dat hij zich ook in zijn werk bij wijze van spreken slechts tijdelijk ophield.

felix Hij heeft me een paar schetsen laten zien die hij de laatste tijd heeft gemaakt.

wegrat Mooi?

felix Ik vond ze aangrijpend.

wegrat Waarom aangrijpend? Wat zijn dat dan voor schilderijen?

felix Landschappen. De meeste zelfs heel vrolijk.

johanna Ik heb eens in een droom een lentelandschap gezien, heel zonnig en zacht, en toch moest ik er om huilen.

sala Ja, de triestheid zit in de dingen vaak veel dieper verborgen dan je denkt.

wegrat Dus hij werkt weer? Dan kunnen we misschien iets bijzonders verwachten.

sala Bij iemand die ooit een kunstenaar was ben je nooit veilig voor verrassingen.

wegrat Ja, zo is het, meneer von Sala. Dat is nou net het grote verschil. Bij een ambtenaar kun je in dat opzicht heel gerust zijn. *met een vrolijke zelfironie* Die schildert ieder jaar een keurig schilderij voor de tentoonstelling en kan met de beste wil niet anders.

dokter reumann Het is nog zeer de vraag wie de wereld en de kunst verder helpt: ambtenaren zoals jij, of... de zogenaamde genieën.

wegrat Oh, het komt helemaal niet bij me op om me bescheiden voor te doen. En wat de genieën betreft, daar moeten we maar liever niet over praten. Dat is een wereld op zich en staat buiten de discussie, – net als de elementen.

dokter reumann Daarover heb ik in ieder geval een volstrekt andere opvatting.

wegrat Je kan toch alleen over mensen spreken voor wie er überhaupt grenzen bestaan. En ik vind: wie zijn grenzen beter kent is een beter mens. En in dit opzicht heb ik zeker alle reden om mezelf zeer hoog te achten. – Heb je het niet koud, Gabriele?

mevrouw wegrat Nee.

wegrat Sla die doek goed om je heen en laten we een beetje in beweging komen, voor zover dat hier mogelijk is.

mevrouw wegrat O ja, graag. – Alsjeblieft, kom dokter, geef me een arm. Je hebt je nog helemaal niet om je patiënte bekommerd.

dokter reumann Ik sta tot ie beschikking.

de anderen gaan vooruit, Johanna met haar broer, de professor met Sala, dokter Reumann en mevrouw Wegrat lijken aan te sluiten tot mevrouw Wegrat plotseling blijft staan

6

mevrouw Wegrat, dokter Reumann

mevrouw wegrat Heb je gezien hoe zijn ogen straalden – , Felix' ogen, toen we over hem spraken? Dat was opvallend.

dokter reumann Mensen van het type Fichtner hebben zeker voor jonge mensen iets interessants. Er hangt een geur van avonturen om hen heen.

mevrouw wegrat *schudt haar hoofd* En hij heeft hem opgezocht... Hij is blijkbaar alleen maar naar Salzburg gegaan om hem terug te zien. Hij begint zich zeker behoorlijk verlaten te voelen.

dokter reumann Waarom zou je een jonge vriend niet bezoeken als je toevallig langs zijn woonplaats komt? Daar vind ik niks vreemds aan.

mevrouw wegrat Misschien heb je gelijk. Misschien had ik het vroeger net zo opgevat. Maar nu ik oog in oog... Nee, dokter, ik zal niet pathetisch worden.

dokter reumann Ik heb niets tegen pathos, alleen tegen onzin.

mevrouw wegrat *glimlachend* Dank je. – In ieder geval heb ik reden om over van alles na te denken. Dat moet je niet te zwaar nemen, lieve vriend. Je weet toch dat ik je alles alleen heb verteld om met een intelligent en goed mens over wat gebeurd is te kunnen praten, niet om van een schuld vrij gesproken te worden.

dokter reumann Gelukkig maken is beter dan zonder schuld te zijn. En omdat jij dat hebt kunnen doen, is het vanzelfsprekend dat je alles hebt goed gemaakt... als ik een woord van zo'n fantastische onnozelheid gebruiken mag.

mevrouw wegrat Dat ik je zo hoor praten!

dokter reumann Heb ik geen gelijk?

mevrouw wegrat Alsof ik niet heel goed voel dat wij allemaal, bedrogenen en bedriegers, juist voor jou even verachtelijk moeten zijn,

dokter reumann Juist voor mij?... Wat jij, mevrouw, verachting noemt, – als ik daar überhaupt al iets van voelde, – zou niets anders dan gemaskeerde afgunst zijn. Of denk je dat het mij aan goede wil ontbreekt mijn leven zo te leiden zoals ik het de meeste anderen zie doen? Ik heb er alleen het talent niet voor. Als ik eerlijk moet zijn, mevrouw – het verlangen dat het diepste in mij zit, is dit: een schurk te zijn, een man die huichelt, verleidt, honend lacht, over lijken gaat. Maar ik ben door een gebrek in mijn temperament ertoe veroordeeld een fatsoenlijk mens te zijn – en, wat misschien nog veel pijnlijker is, van alle mensen te horen dat ik het ben.

mevrouw wegrat *heeft glimlachend naar hem geluisterd* Heb jij ons wel de werkelijke reden verteld die je in Wenen vasthoudt...?

dokter reumann Zeker. Ik heb werkelijk geen andere. Ik heb niet het recht een andere te hebben. Laten we er verder niet over praten.

mevrouw wegrat Zijn wij niet zulke goede vrienden dat ik gerust met jou over alles kan praten? Ik weet

wel wat je bedoelt. Maar ik denk dat het in je macht ligt bepaalde illusies en dromen uit een meisjesziel weg te jagen. Voor mij zou het een grote geruststelling zijn jou hier achter te laten tussen deze mensen die allemaal zo dicht bij me staan en die toch niets weten van elkaar, nauwelijks hun verhoudingen tot elkaar kennen en er toe voorbestemd lijken uit elkaar te fladderen, god weet waarheen.

dokter reumann We zullen over die dingen praten als het er de tijd voor is, mevrouw.

mevrouw wegrat Ik heb nergens spijt van. Ik geloof dat ik nooit ergens spijt van heb gehad. Maar ik voel dat ergens iets niet in orde is. Misschien was het alleen die zeldzame glans in de ogen van Felix die me zo onrustig heeft gemaakt. Maar is het niet vreemd, – griezelig bijna, te bedenken dat een mens zoals hij onbevangen in de wereld rondloopt en nooit zal weten aan wie hij het levenslicht te danken heeft?

dokter reumann Laten we niet in algemeenheden praten, mevrouw. Daarmee breng je de zekerste dingen zo aan het sidderen en wankelen dat het zelfs de helderste ogen begint te duizelen. Maar ik wat mij betreft vind: een leugen die zo sterk bewezen heeft dat hij de vrede in een huis kan dragen, is minstens zo vererenswaardig als een waarheid die tot niets anders in staat is dan het beeld van het verleden te verwoesten, het gevoel van het heden te vertroebelen en de blik op de toekomst te verwarren.

hij loopt verder met haar

7

Johanna en Sala

johanna Zo kom je steeds weer op dezelfde plekken. Jouw tuin is zeker groter, meneer von Sala?

sala Mijn tuin is het bos zelf, – voor mensen die hun fantasie niet door een traliehek laten belemmeren.

johanna Je villa is mooi geworden.

sala Ken je de villa dan?

johanna Onlangs heb ik hem teruggezien, voor de eerste keer in drie jaar.

sala Drie jaar geleden was zelfs nog niet eens de eerste steen gelegd.

johanna Voor mij stond hij er toen al.

sala Wat geheimzinnig...

johanna Helemaal niet. Herinner je toch. We hebben eens een tochtje naar Dornbach gemaakt, papa, mama, Felix en ik. Daar hebben we jou en meneer Fichtner ontmoet, en dat was precies op de plek waar je huis gebouwd moest worden. En nu ziet alles er precies zo uit zoals je het toen geschilderd hebt.

sala Hoe kom jij dan in die buurt?

johanna Ik ga vaak alleen wandelen, sinds mama ziek is...

sala Wanneer ben je dan langs mijn huis gekomen?

johanna Dat is niet lang geleden... vandaag.

sala Vandaag?

johanna Ja. Ik ben er omheen gelopen.

sala Zo? Er omheen? ... Heb je ook dat kleine deurtje gezien dat direct in het bos uitkomt?

johanna Ja. – Maar van daaruit is het huis bijna onzichtbaar. De bladeren zijn heel dicht. – En waar staan dan de Romeinse keizers?

sala Die staan op zuilen aan de ingang van een laan. Vlak daarnaast staat een kleine marmeren bank. en

voor de marmeren bank is een kleine vijver aangelegd.

johanna *knikt* Zoals je ons toen vertelde... En het water glinstert groenachtig grijs... en 's morgens vallen de schaduwen van de beuken erover heen. – Ik weet het.

ze kijkt naar hem op en glimlacht. ze lopen verder

Bij Julian Fichtner. Behaaglijke, sjieke kamer in enige wanorde. Grote boekenkasten. Op twee stoelen liggen boeken opgestapeld, op een andere een geopende reistas. Julian voor het buro, pakt papieren uit de la, sommige verscheurt hij en gooit ze in de prullenbak.

1

Julian en bediende, vervolgens Sala

bediende kondigt aan Meneer von Sala. *af*

Sala komt binnen. Sala's gewoonte om tijdens een gesprek op en neer te wandelen is tijdens deze scène heel duidelijk. Af en toe gaat hij even zitten, soms alleen op een leuning. Soms blijft hij bij Julian staan, legt een hand op zijn schouder terwijl hij spreekt. Twee tot drie keer tijdens deze scène raakt hij met zijn hand de linkerkant van zijn borst aan, alsof hij daar een onbehaaglijk gevoel heeft; niet opvallend.

julian Dat doet me plezier. *handdrukken*

sala Dus vanochtend vroeg ben je gekomen?

julian Ja.

sala En blijft – ?

julian Dat staat nog niet vast. Ik ben een beetje wanordelijk, zoals je ziet. Echt geordend zal het hier trouwens niet worden. Ik ga dit appartement opzeggen.

sala Jammer, ik was er zo aan gewend. Waar wil je dan naar toe?

julian Misschien kies ik voorlopig helemaal niet voor een vast onderkomen en ga ik wat rondtrekken zoals de laatste jaren. Ik heb zelfs het idee om mijn spullen te laten veilen.

sala Dat vind ik geen sympathieke gedachte.

julian Ja, ik vind die gedachte eigenlijk ook niet sympathiek. Maar de materiële kant van de zaak komt ook een beetje in aanmerking. Ik heb teveel uitgegeven de laatste jaren, dat moet op de een of andere manier gecompenseerd worden. Later installeer ik me wel opnieuw. Op een bepaald moment kom je toch weer tot rust en tot werken. – Nou, hoe gaat het dan met je? Hoe staat het met onze vrienden en kennissen?

sala Heb je dan nog niemand gezien?

julian Niemand. Ik heb ook alleen jou geschreven dat ik er ben.

sala Dus je bent nog niet bij de Wegrats geweest?

julian Nee. Ik aarzel zelfs of ik er naar toe zal gaan.

sala Wat?...

julian Eigenlijk moet je vanaf een bepaald moment helemaal niet meer op de plekken komen waar je je jonge jaren hebt doorgebracht. Je vindt de dingen en de mensen zelden zo terug zoals je ze achtergelaten hebt. Niet waar? – Gabriele moet in de loop van haar ziekte heel erg veranderd zijn. Dat vertelde Felix tenminste. Ik zou het liever vermijden, haar terug te zien. Dat moet je toch begrijpen, Sala.

sala *beetje bevreemd* Natuurlijk begrijp ik dat. Hoelang heb je dan geen bericht uit Wenen gehad?

julian Ik ben mijn brieven altijd vooruit gereisd. Al veertien dagen heeft niet één mij ingehaald.

bedremmeld Wat is er dan?

sala Gabriele is ongeveer acht dagen geleden gestorven.

julian Oh! *hij is zeer geraakt, loopt de kamer op en neer, dan gaat hij zitten en na een pauze* Je kon het zien aankomen, en toch...

sala Ze stierf een zachte dood, zoals andere mensen altijd zo zeker weten. Tenminste, ze is op een avond rustig in slaap gevallen en niet meer wakker geworden.

julian *heel zacht* Arme Gabriele! – Heb je haar de laatste tijd gezien?

sala Ja, ik kwam er bijna dagelijks.

julian Zo?

sala Johanna had me dat gevraagd. Ze was bang om met haar moeder alleen te zijn.

julian Bang?

sala Ze had een soort afschuw van de zieke vrouw. Nu is ze veel rustiger.

julian Zeldzaam schepsel... – En onze vriend, de professor, hoe draagt hij het verlies? Met berusting zeker?

sala Beste Julian, die man heeft een beroep. Ik denk dat wij dat helemaal niet kunnen begrijpen, wij die, afhankelijk van de genade van het moment, goden – en soms minder dan mensen zijn.

julian Felix is natuurlijk nog hier?

sala Ik sprak hem een uur geleden nog en vertelde hem dat je er bent. Hij was erg blij dat je hem in Salzburg hebt opgezocht.

julian Dat leek mij ook. En het heeft me heel goed gedaan. Ik loop trouwens met het idee rond om in Salzburg een woning te nemen.

sala Voor altijd?

julian Voor een tijdje. Ook vanwege Felix. Zijn frisse karakter doet me zo goed, ik word er gewoon zelf jonger van. Als hij mijn zoon niet was dan zou ik hem misschien benijden – en niet alleen om zijn jeugd. *glimlachend* Dus blijft er niets anders over dan van hem te houden. Het heeft werkelijk iets beschamends dat ik het bij wijze van spreken incognito moet doen.

sala Komen al deze gevoelens niet een beetje laat?

julian Ze bestaan al langer dan ik zelf weet. En dan, je weet toch dat ik de jongen voor de eerste keer zag toen hij al tien of elf jaar was en toen pas hoorde dat hij mijn zoon was.

sala Dat moet een vreemd weerzien zijn geweest tussen jou en Gabriele, tien jaar nadat je het snode verraad begaan had – zoals onze voorouders gezegd zouden hebben.

julian Het was niet eens zo vreemd. Het was heel ongedwongen. Kort nadat ik uit Parijs teruggekeerd was, kwam ik Wegrat toevallig tegen op straat. We hadden af en toe iets van elkaar gehoord en kwamen elkaar als oude vrienden tegemoet. Er zijn mensen die voor een dergelijk lot geboren zijn... En wat Gabriele aangaat –

sala Die heeft je natuurlijk vergeven.

julian Vergeven?... Het was meer, en minder. We hebben maar één keer over het verleden gesproken – zij zonder verwijt, ik zonder berouw; alsof het anderen was overkomen. En daarna nooit weer. Je zou denken dat die tijd door een wonder uit haar geheugen was verdwenen. En eigenlijk bestond er voor mij tussen deze stille vrouw en het wezen dat ik ooit bemind had helemaal geen samenhang. En de jongen – dat weet je wel – had ik in het begin zeker niet liever dan ik enig ander mooi en begaafd kind lief kon hebben. – Maar ja, tien jaar geleden zag mijn leven er anders uit dan nu. Wat ik toen nog allemaal vasthield is mij sindsdien ontglipt. Pas in de jaren daarna werd ik steeds sterker tot dat huis aangetrokken tot ik mij daar thuis begon te voelen.

sala Dat ik toen de samenhang begon te begrijpen heb je mij hopelijk niet kwalijk genomen.

julian Maar je vond mij niet heel verstandig...

sala Waarom? Ik vind toch ook dat het familieleven op zich iets heel moois is. Maar het zou zich toch op z'n minst in de eigen familie moeten afspelen.

julian Je weet dat ik mij voor het absurde in deze verhouding soms schaamde. Dat was zelfs één van de redenen die me er vandaan dreef. Natuurlijk kwamen er nog andere dingen bij die mij ergerden. In het bijzonder dat ik in mijn werk geen echt geluk had.

sala Je had toch allang daarvoor niets meer tentoongesteld.

julian Dat is de buitenkant, dat bedoel ik niet. Ik kwam niet meer in de juiste stemming en ik hoopte dat het reizen me ook deze keer zou helpen, zoals vroeger zo vaak.

sala Maar hoe was het nou eigenlijk? We hebben zo weinig van je gehoord! Je had me echt vaker en uitvoeriger kunnen schrijven. Je weet heel goed dat je mij veel liever bent dan de meeste andere mensen. Wij geven elkaar de steekwoorden zo behendig – vind je niet? Er zijn pathetische mensen die zulke verhoudingen vriendschap noemen. Overigens is het niet onmogelijk dat wij in de vorige eeuw nog veel vertrouwelijker met elkaar waren omgegaan, dat je uiteindelijk zelfs aan mijn borst zou hebben uitgehuild. Ik heb je soms gemist deze twee jaar, – echt waar! Hoe vaak heb ik niet op eenzame wandelingen gedacht aan onze mooie gesprekken in het Dornbacher park, waar wij gewoonlijk citerend 'de diepste en hoogste zaken van deze wereld' afhandelden. – Nou Julian, waar kom je nou eigenlijk vandaan?

julian Uit Tirol. Deze zomer heb ik lange wandeltochten gemaakt. Ben zelfs bergbeklimmer geworden op mijn oude dag. Een week op een bergweide doorgebracht... Ja, ik heb van alles gedaan. Wat je zoal probeert als je alleen bent.

sala Je was echt alleen?

julian Ja.

sala Al die jaren?

julian Afgezien van een paar onnozele intermezzo's – ja.

sala Maar daar had je toch iets aan kunnen doen.

julian Ik weet het. Maar met dat wat mij op dat vlak nog ten dienste staat ben ik niet geholpen. Ik ben heel verwend geweest, Sala. Mijn leven is tot een bepaald tijdperk als in een roes van tederheid en hartstocht, ja van macht weggestroomd. En dat is nu afgelopen. Ach, Sala, wat voor erbarmelijke leugens heb ik de laatste jaren bij elkaar moeten stelen, bedelen, kopen! Ik walg als ik terugdenk, en als ik vooruitkijk word ik bang. En ik vraag me af: blijft er dan werkelijk van alle gloed waarmee ik de wereld omarmd heb niets over dan een soort domme woede, dat het voorbij is, – dat ik, ik net zo goed aan de menselijke wetten onderworpen ben als een ander?

sala Waarom die verbittering, Julian? De wereld heeft nog van alles te bieden, ook al lijken sommige genoegens en pleziertjes van vroeger nu smakeloos en onwaardig. En uitgerekend jij zou dat niet voelen, Julian?

julian Graai de toneelspeler zijn rol uit zijn hand en vraag hem of hij plezier beleeft aan die mooie coulissen waartussen hij is blijven staan.

sala Maar je bent op reis toch weer begonnen met werken?

julian Zo goed als niks.

sala Felix vertelde dat je uit je koffer een paar schetsen tevoorschijn haalde en ze aan hem liet zien.

julian Sprak hij daar over?

sala En niets dan goeds.

julian Echt waar?

sala En aangezien je hem die dingen liet zien zal je ze zelf ook wel goed gevonden hebben.

julian Dat was niet waarom ik ze liet zien. *op en neer* Ik zal het je bekennen – op het gevaar af dat je mij voor een volslagen idioot houdt.

sala Op een beetje meer of minder komt het niet aan. Vertel maar.

julian Ik zou willen dat hij in elk geval niet het geloof in mij verliest. Begrijp je dat? Hij staat me nu eenmaal nader dan de anderen. Ik weet het wel; – voor iedereen, zelfs voor jou ben ik aan lager wal geraakt, iemand die klaar is, wiens hele talent zijn jeugd was. Dat kan me niet zoveel schelen. Maar voor Felix wil ik degene zijn die ik eens was – en die ik ook nog ben. Als hij eenmaal hoort dat ik zijn vader ben, moet hij daar trots op zijn.

sala Als hij het hoort...?

julian Ik ben niet van plan het altijd geheim voor hem te houden. Nu zijn moeder dood is minder dan ooit. De laatste keer dat ik hem sprak, werd mij heel duidelijk dat ik niet alleen het recht, maar dat ik haast de plicht heb hem de waarheid te zeggen. Hij heeft gevoel voor het wezenlijke. Hij zal alles begrijpen. En ik zal iemand hebben die bij mij hoort, die weet, dat hij bij mij hoort, en die het waard is om voor op de wereld te blijven. Ik zou bij hem in de buurt gaan wonen, zou veel met hem samen zijn. Ik zou mijn bestaan zagezegd weer een vaste basis geven, niet zo in de lucht zweven als nu. En ik zou weer kunnen werken, – zoals vroeger ooit – zoals toen ik jong was. Ik zal werken, ja – en jullie zullen je allemaal vergist hebben – allemaal!

sala Maar wie zou op het idee komen om aan je te twifelen? Had je ons onlangs maar horen praten, Julian. Iedereen verwacht dat je jezelf vroeger of later – weer helemaal terug zal vinden.

julian Ach genoeg over mij, genoeg over mij. Neem me niet kwalijk. Laten we het eindelijk eens over jou hebben. Woon je al in je nieuwe huis?

sala Ja.

julian En wat ga je de komende tijd doen?

sala Ik ben van plan om met graaf Ronsky naar Azië te gaan.

julian Met Ronsky? Sluit je je bij die expeditie aan waar je zoveel over leest?

sala Ja. Zo'n soort onderneming trekt me al heel lang. Ken je misschien het verslag van Rolston over de Baktrische en Medische opgravingen in het jaar 92?

julian Nee.

sala Het is gewoonweg verbijsterend. Stel je voor, onder het puin en stof vermoedt men een reusachtige stad met de uitgestrektheid van Londen nu. Destijds zijn ze in een paleis afgedaald en hebben de prachtigste schilderijen gevonden. In sommige vertrekken waren ze volledig bewaard gebleven. En ze hebben traptreden uitgegraven van een soort marmer dat verder nergens anders gevonden is. Misschien afkomstig van een eiland dat sindsdien in de zee verzonken is. Driehonderdwaalf treden, glanzend als opalen, die in een onbekende diepte afdalen... Onbekend, want na de driehonderdwaalfde trede zijn ze opgehouden te graven – god weet waarom! Ik kan niet zeggen hoe mij die treden intrigeren.

julian Ik heb altijd gehoord dat die Rolston-expeditie eraan onderdoor is gegaan.

sala Zo heel erg was het niet. Van de vierentwintig Europeanen zijn er na drie jaar toch nog acht teruggekeerd, en een half dozijn verloren ze al op de heenreis. Je komt door gebieden waar zware koorts heerst. Dan werden ze toen ook nog overvallen door de Koerden waarbij er een paar sneuvelden. Maar wij zullen veel beter zijn uitgerust. Daarbij, aan de grens voegen we ons samen met een russische afdeling die onder militaire bescherming reist. Ook hier bij ons zijn ze van plan de zaak een politiek-militair tintje te

geven. En wat de koorts aangaat, – daarvoor ben ik niet bang... die kan me niets doen. In de thermen van Caracalla – het is toch bekend hoe moerassig de bodem daar is – heb ik als jonge jongen een paar van de gevaarlijkste zomernachten doorgebracht en ben gezond gebleven.

julian Dat bewijst toch niets.

sala Toch iets. Ik stuitte daar op een Romeinse wier huis dicht bij de Via Appia stond; die kreeg de koorts en stierf eraan... Ik ben weliswaar niet meer zo jong als toen maar ik voel me nog steeds heel fris.

julian *die al eerder een sigaret had aangestoken, een sigaret aanbiedend* Rook je niet?

sala Dank je. Dat zou ik eigenlijk niet moeten doen. Gisteren heeft dokter Reumann het verboden... Niks bijzonders – het hart is een beetje onrustig. Nou, eentje kan geen kwaad.

2

Julian, Sala, bediende. dan Irene Herms

bediende Juffrouw Herms vraagt of meneer te spreken is.

julian Natuurlijk. Laat haar binnen. *bediende af*

Irene komt binnen. Ze is ongeveer 43 jaar oud, maar ziet er jonger uit. Ze is eenvoudig en smaakvol gekleed. Haar bewegingen zijn levendig, soms van een bijna jeugdige gejaagdheid. Haar haar is donkerblond en dik, haar ogen zijn vrolijk, soms zachtaardig en snel tot tranen geroerd. Ze komt glimlachend binnen, knikt vriendelijk naar Sala en reikt Julian, die haar tegemoet loopt, met een haast gelukkige gezichtsuitdrukking de hand.

irene Goedenavond. Nou? *ze heeft de gewoonte dit 'nou' op een vragende hartelijke toon uit te spreken* Heb ik er dus toch goed aan gedaan een paar dagen te wachten! Nu heb ik hem terug. *tegen Sala* Weet je hoe lang wij elkaar niet hebben gezien?

julian Meer dan drie jaar.

irene *knikt alleen. nu pas laat ze zijn hand los* Dat is ons hele leven nog niet voorgekomen. Je laatste brief is ook alweer twee maanden oud. Ik zeg 'brief' om mezelf niet te blameren: het was alleen maar een ansicht. Waar overal heb jij rondgevlogen?

julian Ga toch zitten. Je zal alles te weten komen. Wil je je hoed niet afzetten? Je blijft toch even?

irene Natuurlijk. – Nee, wat zie je eruit! *tegen Sala* Mooi – niet waar? Ik heb het altijd geweten: de grijze baard zal hem heel interessant staan.

sala Nu zal je alleen maar aardige dingen te horen krijgen. Ik moet helaas gaan.

irene Ik jaag je toch niet weg, hoop ik?

sala Hoe kom je erop, juffrouw Herms!

irene Je gaat zeker naar de Wegrats? – Wat een ongeluk, vind je niet, Julian? Het is verschrikkelijk! *tegen Sala* Alsjeblieft, doe ze mijn groeten.

sala Ik ga er nu niet heen, ik ga naar huis.

irene Naar huis? Dat zeg je zo gewoon? Het schijnt dat je nu in een kasteel woont.

sala Nee, niets is minder waar. Het is een bescheiden landhuis. Het zou mij een bijzonder genoegen zijn, juffrouw Herms, als je je daar eens persoonlijk van kwam overtuigen. Mijn tuin is echt heel mooi.

irene Heb je ook fruitbomen en groenteplantjes?

sala In dat opzicht kan ik je alleen van dienst zijn met een verdwaalde koolstronk en een wilde perenboom.

irene Als ik er nog tijd voor kan vinden kom ik zeker eens langs om je villa te bekijken.

julian Wil je zo snel al weer weg?

irene Ja, natuurlijk. Ik moet weer naar huis. Vanochtend vroeg kreeg ik een brief van mijn kleine neefje – hij verlangt naar mij. Een ventje van vijf jaar en heeft al verlangens. Wat zeg je daarvan?

sala Jij verlangt zeker ook alweer terug?

irene Dat is het niet. Maar ik begin weer te veel aan Wenen te wennen. Als ik hier in de straten rondwandele, heb ik herinneringen waar ik ga of sta. – Raad eens waar ik gisteren was, Julian. In het huis waar ik als kind gewoond heb. Dat was nog helemaal niet zo eenvoudig, er wonen nu vreemde mensen in. Maar ik ben toch binnen geweest.

sala *beminnelijk ironisch* Hoe heb je dat dan voor elkaar gekregen, juffrouw Herms?

irene Ik ben met een smoesje binnen geglipt. Ik heb gedaan alsof ik dacht dat er een kamer te huur was – voor een alleenstaande oudere dame. Maar ik begon zo te huilen dat die mensen waarschijnlijk dachten dat ik gek was. En toen heb ik ze gezegd waarom ik eigenlijk naar boven gekomen was. Een postbode woont er nu, met zijn vrouw en twee kinderen. Die ene was zo'n lieve jongen; hij speelde met een spoorbaan, met een locomotief die je kon opwinden, en die steeds over mijn voet reed... Maar dat zal jou waarschijnlijk niet erg interesseren, meneer von Sala.

sala Dat je juist nu stopt, juffrouw Herms, nu het spannend begint te worden! Ik had graag nog verder geluisterd. Maar nu moet ik helaas echt gaan. Tot ziens, Julian. – Dus juffrouw Herms, ik reken op de eer van je bezoek. *gaat af*

3

Julian en Irene

irene Godzijdank!

julian *glimlachend* Vind je hem nog altijd zo onsympathiek?

irene Onsympathiek?... Ik haat hem! Het komt alleen maar door jouw ongelooflijke goedheid dat je hem in je nabijheid duldt. Je hebt geen ergere vijand.

julian Hoe kom je toch op dat idee?

irene Dat voel je toch... zoiets moet je toch voelen.

julian Ik denk dat jij nog steeds niet helemaal objectief bent tegenover hem.

irene Waarom niet?

julian Jij neemt het hem kwalijk dat jij tien jaar geleden geen succes had in zijn stuk.

irene Dat is helaas alweer twaalf jaar geleden. En mijn schuld was het niet. En wat zijn zogenaamde dichtwerk betreft, ik vind het flauwekul. En zoals bekend sta ik in deze mening niet alleen. Maar jij kent hem niet. Om de ware grootte van deze heer te kunnen waarderen had je hem tijdens de repetities moeten meemaken. *kopiërend* Juffrouw, het zijn verzen – verzen, juffrouw... Je moet het gehoord hebben om te weten hoe mateloos arrogant die man is... Trouwens, iedereen weet dat hij zijn vrouw heeft omgebracht.

julian *geamuseerd* Maar kindie, hoe kom je toch op zulke gruwelijkheden!

irene Je sterft niet zomaar vanzelf als je vijftig bent.

julian Irene, dat zeg je hopelijk niet tegen andere mensen.

irene Is ook niet nodig. Iedereen weet het behalve jij. En ik, wat mij betreft, heb geen enkele reden meneer von Sala te sparen, die jou al twintig jaar met zijn minachting achtervolgt.

julian Maar je gaat wel bij hem op bezoek?

irene Natuurlijk. Ik ben erg geïnteresseerd in mooie villa's. En die van hem moet schitterend zijn. Als je alleen maar bij mensen op bezoek zou gaan...

julian Die niemand omgebracht hebben –

irene We doen hem echt te veel eer als we zo lang over hem praten. Afgelopen. – Nou Julian? Hoe gaat het nou met je? Waarom heb je me toch zo weinig geschreven? Mocht het misschien niet?

julian Mocht?...

irene Ik bedoel of iemand het je verboden heeft.

julian Ah zo. – Mij verbiedt niemand iets.

irene Echt waar? Je leeft helemaal voor jezelf alleen?

julian Ja.

irene Daar ben ik blij om. Ik kan er niks aan doen, daar ben ik blij om, Julian. Hoewel het onzin is. Vandaag of morgen begin je toch weer iets nieuws.

julian Die tijden zijn voorbij.

irene Als dat eens waar was. – Krijg ik geen thee?

julian Zeker. Hier is de samowar.

irene Waar dan? – Aha, hier! En de thee?... Ik weet het wel. *opent een kast, haalt de nodige dingen er uit. in de loop van de volgende minuten maakt ze de thee*

julian Blijf je echt maar een paar dagen hier?

irene Ja natuurlijk. Ik heb mijn boodschappen gedaan. Je zal wel begrijpen dat ik op het landgoed van mijn zuster niet echt een avondtoilet nodig heb.

julian Maar vertel toch. Hoe bevalt het daar?

irene Heerlijk! Alleen al dat je niets meer van het toneel hoort, is al een zaligheid.

julian Ooit kom je toch wel weer terug.

irene Maar dan vergis je je geweldig. Waarom zou ik? Bedenk toch, ik heb het doel van mijn verlangens bereikt: frisse lucht, een bos in de buurt; paardrijden over weilanden en akkers, 's ochtends in kamerjas in een groot park zitten waar niemand naar binnen mag. Überhaupt: geen mensen, geen directeur, geen publiek, geen collega's, geen schrijvers – hoewel ze niet allemaal zo arrogant zijn als jouw aanbeden Sala. – Nou dus, en dat alles heb ik bereikt. Ik woon buiten, ik heb een landgoed, een klein kasteeltje mag je wel zeggen, een park heb ik en een paard, en kamerjassen zoveel ik wil. Het is weliswaar allemaal niet van mij – behalve de kamerjassen natuurlijk –, maar dat maakt niet uit. Daarbij woon ik bij de liefste mensen die er op de wereld zijn; mijn zwager is zo mogelijk nog mooier dan Lori zelf.

julian Heeft hij je vroeger niet het hof gemaakt?

irene En hoe! Hij wilde mij tot elke prijs trouwen. Natuurlijk! – Eerst worden ze allemaal op mij verliefd... werden – werden, bedoel ik. Maar de verstandigsten stapten meestal over op Lori. Dat heeft me altijd een beetje achterdochtig gemaakt dat jij nooit op Lori verliefd bent geworden. Zij is zoveel beter dan ik – nou, dat weet je wel, daarover hoef ik niets te zeggen. Wat ik haar schuldig ben!... Als Lori er niet geweest was – ! Dus bij haar woon ik nu sinds een half jaar.

julian Het is alleen de vraag hoelang ie het gaat uithouden.

irene Hoelang – ? Ja maar Julian, ik vraag je: wat kan mij dwingen uit zo'n paradijs terug te keren naar het moeras waar ik *zachter* vijftig jaar van mijn leven heb door gebracht? Wat heb ik dan nog bij het toneel te zoeken? Het bejaarde genre ligt me niet. Ik heb geen behoefte aan de heldenmoeder of de bitse dame of de Komische Alte. Ik ben van plan als kasteelvrouw te sterven, als oude vrijster zagezegd, en als alles goed gaat, verschijn ik over honderd jaar aan de achterkleinkinderen van mijn zuster als witte dame. In één woord: ik heb het mooiste leven voor me liggen. – Wat lach je toch?

julian Het doet me plezier je zo vrolijk – zo jong terug te zien.

irene Dat is de landlucht, Julian. Dat moet je ook eens voor langere tijd proberen. Heerlijk! Ik ben überhaupt mijn roeping misgelopen: de lieve heer heeft me vast een koemeisje of herderin willen maken. Of misschien herdersjongen. Ik heb er altijd goed uitgezien in travestierollen. – Zo. Zal ik jou ook meteen inschenken? *ze schenkt hem thee in* Heb je er niks bij?

julian In de tas zullen nog wel wat koekjes zitten. *hij haalt uit de reistas een klein pakje*

irene Dank je. Fameus.

julian Een tamelijk nieuwe adoratie van je.

irene De koekjes – ?

julian Nee. De natuur.

irene Hoe kan je dat zeggen? Ik heb de natuur altijd oneindig lief gehad. Denk jij nooit meer aan onze uitstapjes van toen? Herinner jij je niet hoe wij eens op een hete zomernamiddag in het bos in slaap zijn gevallen? En denk jij nooit meer aan dat Mariabeeld boven op de heuvel waar we door onweer verrast werden?... Ach God! Geen ijdele waan, de natuur. En later, toen voor mij een slechte tijd aanbrak, toen ik er om jou een eind aan wilde maken, ik ezel... toen was de natuur simpelweg mijn redding. Echt waar, Julian. Ik kan je de plek nog aanwijzen waar ik mezelf in het gras heb gegooid en gehuild heb. Tien minuten van het station, door een acacialaan moet je lopen en dan verder langs de beek. Ja, in het gras heb ik mezelf gegooid en gehuild en geschreeuwd. Het was namelijk zo'n dag waarop je mij weer eens voor je deur had weggejaagd. Nou, en toen ik een half uur op het gras had gelegen en goed was uitgehuild, ben ik maar weer opgestaan – en ben het weiland rondgelopen. Als een klein meisje, helemaal alleen. Ik heb mijn ogen uitgewreven, en toen ging het eigenlijk weer helemaal goed. *pauze* De volgende dag stond ik weer voor je deur te jammeren, natuurlijk, en alles begon weer van voren af aan. *het wordt donkerder*

julian Dat je daar nog altijd aan denkt.

irene Jij toch ook. En wie was uiteindelijk de domme van ons twee? Wie? Een gewetensvraag. Wie?... Ben je met iemand gelukkiger geweest dan met mij? Was iemand zo aan jou verbonden als ik? Heeft ooit een ander je zo bemind als ik?... Absoluut niet. Die domme geschiedenis die me toen tijdens mijn engagement ver weg overkomen is, mijn hemel, dat had je me toch echt wel kunnen vergeven. Het stelde heus niet zo veel voor, zoals jullie mannen altijd denken – tenminste als het ons overkomt. *ze drinken thee*

julian Moet ik licht maken?

irene Het is heel genoeglijk in de schemering.

julian 'Het stelde niet zo veel voor', zeg je. Je zal wel gelijk hebben. Maar als het je overkomt word je toch behoorlijk razend. En ook al hadden we ons verzoend – het was toch nooit meer iets geworden tussen ons. Het is beter zo. Toen het allemaal voorbij was zijn we de beste vrienden geworden en zijn het gebleven. Dat is toch ook iets heel moois.

irene Ja. Nu ben ik ook heel tevreden. Maar toen – ! O God, wat een tijd! Daar weet jij toch niets van. Daarna ben ik pas echt van je gaan houden – daarna, toen ik je door mijn lichtzinnigheid verloren had. Ja, toen pas is bij wijze van spreken de ware trouw in mij ontstaan. Want wat ik later heb meegemaakt... Maar

je kan niet verlangen dat een man zo iets begrijpt.

julian Ik begrijp het heel goed, Irene. Geloof me.

irene Overigens, ik wil je wat zeggen, Julian; het was alleen maar een rechtvaardige straf voor ons allebei.

julian Voor ons allebei?

irene Ja. Daar ben ik allang achtergekomen. Een rechtvaardige straf.

julian Voor ons allebei?

irene Ja. Voor jou ook.

julian Ja, hoe bedoel je dat?

irene We hebben niet anders verdient.

julian Wij?... Hoezo dan?

irene *ernstig* Jij bent toch zo slim, Julian. Wat denk je: zou dat toen gebeurd zijn – denk je, dat ik zo iets had kunnen uithalen, als wij – een kind... als wij – *het kind* gehad zouden hebben? Een gewetensvraag, Julian – denk je? Ik niet, en jij ook niet. Alles was anders gelopen. Alles. Wij zouden samen zijn gebleven, wij zouden nog een paar kinderen hebben gekregen, wij zouden zijn getrouwd, wij zouden samen leven. Ik was niet een oude kasteelvrouw geworden en jij was niet –

julian Een oude vrijgezel.

irene Nou, als je het zelf zegt. En de hoofdzaak: wij zouden een kind hebben. Ik zou een kind hebben.

pauze

julian *loopt in de kamer op en neer* Waarom doe je dat, Irene? Waarom praat je weer over al die vergeten –

irene Vergeten?

julian – Verlopen zaken?

irene Verlopen zijn ze zeker. Maar buiten op het land heb je veel tijd. Van alles gaat door je hoofd. En helemaal als je andere kinderen ziet – Lori heeft namelijk twee jongens – dan schiet er van alles door je hoofd. Laatst was het haast als een visioen.

julian Wat dan?

irene Ik liep tegen de avond over het veld. Dat doe ik soms, helemaal alleen. Heinde en ver niemand.

Beneden lag het dorp ook heel stil. En ik wandel zo verder, steeds verder naar het bos. En plotseling was ik niet meer alleen. Jij was er. En tussen ons in het kind. We hebben het een hand gegeven – ons kleine kind. *geërgerd, om niet te huilen* Het is te stom. Ik weet wel, het kind zou nu een jongen van drieëntwintig jaar zijn, zou misschien een lomperik of een rotmeid zijn. Of was misschien al dood. Of het zou ergens daarbuiten in de wereld en wij zouden helemaal niets meer van hem... ja, ja. – Maar ooit zouden we het toch gehad hebben, ooit zou het toch een klein kind geweest zijn en zou het van ons gehouden hebben.

En... *ze kan niet verder. stilte*

julian *zacht* Irene, praat jezelf toch niet zulke dingen aan.

irene Ik praat mezelf niks aan.

julian Treur niet. Neem het zoals het is. Jij hebt andere dingen meegemaakt, misschien betere. Jouw leven was rijker dan een moederleven had kunnen zijn... Jij was een kunstenares.

irene *voor zich uit* Kan me niks schelen.

julian Een grote, een beroemde – dat betekent toch iets. Je hebt toch ook nog andere mooie dingen meegemaakt – na mij. Dat weet ik toch.

irene Wat heb ik daaraan? Wat betekent dat allemaal? Een vrouw die geen kind heeft, is nooit een vrouw geweest. Maar iemand die er ooit eentje had kunnen hebben – had moeten hebben, en die – *kijkt* niet moeder is geworden. dat is een... ah! Maar dat kan toch geen man begrijpen! Geen één! De beste van iullie is in dit

soort dingen nog altijd een schoft. Weet iemand van jullie hoeveel er van hem in de wereld rondlopen? Ik weet tenminste dat ik er geen één heb gehad. Weet jij het eigenlijk?

julian En als ik het zelf zou weten –

irene Hoezo? Heb je er dan één? – Zeg toch iets. Julian, je kan het mij wel zeggen. Waar woont hij dan? Hoe oud is hij dan? Een jongen? Een meisje?

julian Vraag toch niet... en al zou ik een kind hebben, het zou toch niet van mij zijn.

irene Hij heeft een kind! Hij heeft een kind! *pauze* Waarom laat je het dan zomaar in de wereld rondlopen?

julian Je hebt het zelf gezegd: – de beste van ons is in dit soort dingen ook nog een schoft. En ik ben niet eens de beste.

irene Waarom haal je hem dan niet op?

julian Wat gaat het me eigenlijk aan? Wat mag het me aangaan? Genoeg... *pauze* – Wil je nog een kopje thee?

irene Dank je, dank je. Niet meer. *pauze. het schemert* Hij heeft een kind en ik wist het niet! *lange pauze*

4

Julian, Irene, bediende. dan Felix

BEDIENDE *komt binnen*

julian Wat is er?

bediende Luitenant Wegrat vraagt of meneer thuis is.

julian Zeker. Laat binnen.

bediende *heeft het licht aangedaan en gaat af*

irene De jonge Wegrat? – Ik dacht dat hij alweer weg was. – Die arme jongen, hij was gebroken.

julian Dat kan ik me voorstellen.

irene Jij hebt hem in Salzburg opgezocht?

julian Ja. In augustus was ik daar een paar dagen.

felix *komt binnen in burgerkleding* Goedenavond. – Goedenavond, juffrouw Herms.

irene Goedenavond, luitenant.

julian Mijn beste Felix... ik wilde naar jullie komen – vanavond nog. Het is heel vriendelijk van je om hier te komen.

felix Overmorgen moet ik al weg, dus ik wist helemaal niet of ik überhaupt nog gelegenheid zou vinden je te zien.

julian Wil je je jas niet uitdoen? – Ik had geen idee, stel je voor. Sala vertelde het me net – nog geen uur geleden.

irene *bekijkt beiden*

felix Dat hadden we niet kunnen bedenken toen wij deze zomer in de Mirabellentuin gingen wandelen.

julian Is het snel gegaan?

felix Ja. En ik kon niet bij haar zijn... 's Avonds laat ben ik vertrokken en die nacht is ze gestorven.

irene Beter gezegd: ze is de volgende ochtend niet meer wakker geworden.

felix We hebben veel aan iou te danken. juffrouw Herms.

irene Ach.

julian Het heeft mijn moeder altijd veel plezier gedaan als je bij haar was, met haar praatte of piano voor haar speelde.

irene Och, mijn pianospel – ! *een klok slaat* Al zo laat? Dan moet ik gaan.

julian Waarom zo'n haast, juffrouw Herms?

irene Ik ga naar de opera. De paar dagen dat ik nog hier ben wil ik goed gebruiken.

felix Zien we je nog bij ons thuis, juffrouw Herms?

irene Zeker. – Jij gaat eerder weg dan ik.

felix Ja. Mijn verlof is afgelopen...

irene *terloops* Hoe lang ben je nu dan eigenlijk al officier, Felix?

felix Dat ben ik drie jaar geleden al geworden, – maar ik ben het pas een jaar later actief onder de wapenen gegaan. Een beetje laat.

irene Laat? Waarom? – Hoe oud ben je dan, Felix?

felix Drieëntwintig.

irene Zo. *pauze* – Maar toen ik je vier jaar geleden als vrijwilliger zag, dacht ik meteen, die zal militair blijven. – Herinner je je, Julian? Ik heb het je toen gezegd.

julian Ja –

felix Dat was waarschijnlijk in de zomer toen je de laatste keer bij ons op bezoek was.

irene Ik denk...

felix Sindsdien is er veel veranderd.

irene Inderdaad! Dat waren nog een paar vrolijke dagen. – Niet waar, Julian? Wij hebben elkaar sindsdien ook niet meer gezien, sinds die mooie zomeravonden in de tuin bij de Wegrats.

julian *knikt*

irene *heeft Julian en Felix nog meerdere keren goed bekeken. kleine pauze* Nu is het echt de hoogste tijd dat ik ga. – Adieu. Groeten thuis, luitenant. – Adieu, Julian.

ze gaat, Julian brengt haar naar de deur

Julian en Felix

felix Is hier niet iets veranderd?

julian Niet dat ik weet. Hoe zou jou dat trouwens kunnen opvallen; je bent hier toch maar twee of drie keer geweest.

felix Ja. Maar de laatste keer op een tamelijk belangrijk moment in mijn leven. Ik kwam je om raad vragen.

julian Nu is toch alles zoals je wilde. En ook je vader heeft zich erbij neergelegd.

felix Ja, hij heeft zich erbij neergelegd. Hij had liever gezien dat ik in de techniek was gebleven; maar nu ziet hij wel dat je ook in uniform een heel nuttig leven kan leiden – zonder schulden, zonder duels. Ach, het is bijna te behaaglijk. Maar mensen als wij kunnen toch meer verwachten dan sommige anderen; dat is ook iets.

julian En hoe gaat het thuis?

felix Thuis... Echt waar. dat woord heeft bijna zijn betekenis verloren.

julian Heeft je vader alweer zijn werk opgepakt?

felix Natuurlijk. Twee dagen later zat hij weer in zijn atelier. Het is bewonderenswaardig. Maar ik begrijp het niet helemaal... Stoor ik niet, Julian? Je was papieren aan het ordenen?

julian Ach, dat heeft geen haast. Orde is snel gemaakt. Het meeste wordt verbrand.

felix Wat?

julian Het is toch het verstandigste om de dingen die je nauwelijks nog bekijkt te vernietigen.

felix Word je daar niet een beetje treurig van, je verleden zo op te ruimen?

julian Treurig?... Daarvoor is het een te natuurlijk proces.

felix Dat vind ik niet. Kijk: een brief of een kaart of iets dergelijks meteen verbranden nadat je het hebt gekregen lijkt me vanzelfsprekend. Maar iets dat het überhaupt waard was, om uit een levend geluk of uit een levende pijn herinnering te worden, zou eigenlijk zijn betekenis nooit moeten kunnen verliezen. En zeker in een leven als het jouwe, dat zo rijk en zo bewogen was. Heb zelfs jij niet soms een zeker... ontzag voor je verleden?

julian Hoe kom jij op zulke gedachten – terwijl je zo jong bent?

felix Het schoot me net te binnen.

julian Je hebt misschien geen ongelijk. Maar er is nog iets dat me dwingt op te ruimen. Ik sta op het punt om zagezegd ontheemd te raken.

felix Wat?

julian Ik geef deze woning op en ik weet nog niet goed hoe het verder moet gaan. Dan maak ik liever een duidelijk einde aan de dingen dan ze in een kist begraven en in een kelder te laten verrotten.

felix Er moet toch van alles bij zijn waarvan je het jammer vindt.

julian Ik zou nauwelijks iets weten.

felix En je hebt vast ook dingen die niet alleen voor jou iets betekenen. Allerlei schetsen die je misschien bewaard hebt.

julian Bedoel je die kleinigheden die ik je in Salzburg heb laten zien?

felix Die bedoel ik ook, natuurlijk.

julian Die zijn nog ingepakt. Wil je ze hebben?

felix Graag. Ik zou je heel dankbaar zijn. Ze hebben een hele bijzondere aantrekkingskracht op mij uitgeoefend. *pauze* Maar ik heb nog een andere vraag. Een zeer grote. Als je me toestaat...

julian Zeg op.

felix Er zou nog een portret van mijn moeder uit haar meisjesjaren in je bezit zijn. Een kleine aquarel, door jou zelf geschilderd.

julian Ja, zo'n portret heb ik geschilderd.

felix En je hebt het nog?

julian Ik denk wel dat het te vinden is.

felix Ik zou het graag zien.

julian Dit portret herinnerde je moeder zich... ?

felix Ja, ze had het erover de laatste avond dat ik haar zag, de avond voor haar dood. Ik kon toen echter niet vermoeden dat die zo dichtbij was... en zij denk ik ook niet. Nu vind ik het echter merkwaardig dat ze juist die avond zo veel over lang vervlogen dagen sprak.

julian En ook over dat kleine portret?

felix Het moet nogal goed gelukt zijn.

julian *miimerend* Waar kan ik het opgeborgen hebben?... Wacht... *hij gaat naar een boekenkast waarvan*

het onderste deel met een deur gesloten is. hij opent de deur, enige vakken zijn zichtbaar waar mappen in liggen Ik heb het op het platteland geschilderd, bij het kleine huis waar je grootouders woonden.

felix Ik weet het.

julian Die oude mensen kan jij je waarschijnlijk nauwelijks herinneren.

felix Heel vaag. Het waren hele eenvoudige mensen, toch?

julian Ja. *hij heeft een grote map uit een vak gepakt* In deze map zal het zitten. *legt het op de schrijftafel en opent het. hij gaat zitten. Felix staat achter hem en kijkt over zijn schouder.* Dit hier is het huisje waar ze woonden, je grootouders en je moeder. *bladert verder* En dit hier is het uitzicht op het dal vanaf het kerkhof.

felix Zomer...

julian Ja. – En dit hier is de kleine dorpskerk waar je vader en ik logeerden... En dat – *hij houdt het papier stil. beiden zwijgen langere tijd*

felix *neemt het papier in zijn hand* Hoe oud was mijn moeder toen?

julian *blijft zitten* Achttien jaar.

felix *gaat een beetje van hem weg, leunt tegen een boekenkast als om het portret in beter licht te bekijken*
Dus een jaar voor ze trouwde.

julian Het is in hetzelfde jaar geschilderd. *pauze*

felix Vreemd hoe het me met die ogen aankijkt... De lippen glimlachen, ze praten bijna tegen me...

julian Wat heeft je moeder je dan verteld – die laatste avond?

felix Niet veel. Maar het is alsof ik meer weet dan ze mij verteld heeft. Het is vreemd te bedenken: zoals ze mij vanuit dit portret aankijkt, zo heeft ze ook jou bekeken. Het lijkt alsof er een zekere verlegenheid in haar blik ligt. Angst bijna... Zo kijk je mensen aan die uit een andere wereld komen, waar je naar verlangt en waar je toch bang voor bent.

julian Toen was je moeder nog nauwelijks uit haar dorp weggeweest.

felix Ze was wel anders dan de meeste vrouwen die je ontmoet hebt, toch?... Waarom zwijg je? Ik behoor niet tot die mensen die het niet begrijpen – niet begrijpen willen, dat ook moeders en zusters vrouwen zijn. Ik kan me goed voorstellen dat er toen een gevaar boven haar zweefde... en boven iemand anders.
eenvoudig Je hebt mijn moeder zeer liefgehad?

julian Je stelt wonderlijke vragen. – Ja, ik heb haar liefgehad.

felix En het waren zeker heel gelukkige uren, toen je in de tuin bij de groenbegroeide schutting zat met dit doek op de knieën en tegenover je in het lichte weiland, tussen rode en witte bloemen, stond dit jonge meisje, de strohoed in de hand met die angstig lachende ogen.

julian Over deze uren sprak je moeder de laatste avond?

felix Ja. – Het is misschien kinderachtig, maar sindsdien lijkt het me onmogelijk dat enig ander schepsel meer voor je betekend heeft dan dit.

julian *steeds meer ontroerd, maar eenvoudig* Daar zal ik niet op antwoorden. – Straks kom ik in de verleiding mezelf onwillekeurig beter voor te doen dan ik ben. Je weet toch hoe ik mijn leven heb geleid, dat het niet zo'n geregelde en eenvoudige loop heeft genomen als dat van de meeste anderen. Het talent blijvend geluk te geven of te ontvangen, had ik waarschijnlijk niet.

felix Dat voel ik. Dat heb ik altijd gevoeld. Soms met iets van spijt – pijn bijna. – Maar juist mensen als jij, die van nature bestemd lijken veel mee te maken en vol afwisseling... juist zulke mensen, denk ik, bewaren stille en zachte herinneringen als deze, trouwer en dankbaarder in hun geheugen dan andere... dan hartstochtelijker en somberder ervaringen. – Heb ik niet gelijk?

julian Het zou kunnen.

felix Nooit eerder had mijn moeder mij over dit portret verteld. Is dat niet vreemd?... Op die laatste avond voor de eerste keer. – We waren helemaal alleen op de veranda, de anderen had ik al gedag gezegd... En plotseling begon ze over die verre, verre zomerdagen te praten. In haar woorden klonk van alles door, waar ze zeker geen vermoeden van had. Ik denk dat haar eigen jeugd, die ze zelf nauwelijks meer begreep, onbewust de mijne in vertrouwen nam. Dat heeft me meer ontroerd dan ik zeggen kan. – Hoeveel ze ook van me hield, nooit heeft ze zo tegen me gesproken. En ik denk dat ze me nooit eerder zo dierbaar is geweest als in dat uur. – En toen ik tenslotte weg moest, voelde ik: ze heeft me nog veel te vertellen. – Je zal nu wel begrijpen waarom ik zo'n sterk verlangen had dit portret te zien. – Ik heb werkelijk het gevoel dat het verder tegen me zou kunnen praten, zoals mijn moeder het zelf gedaan zou hebben – als ik haar nog één keer een vraag had mogen stellen.

julian Vraag het maar... vraag het, Felix. *Felix door de ontroering in Julians stem opmerkzaam gemaakt, kijkt van het portret op naar hem.* Ik denk wel dat het je nog veel zou kunnen zeggen.

felix Wat is er met je?...

julian Wil je het portret hebben?

felix Wat?...

julian Nou ja. Neem het. Ik geef het je niet. Zo gauw ik een vast onderkomen heb, wil ik het terug hebben. Maar je mag het zien zo vaak je wilt. Hopelijk komt het ergens terecht, waar je er geen te lange weg voor hoeft af te leggen.

felix *kijkt naar het portret.* Het gaat steeds meer leven van seconde tot seconde... Deze blik was op jou gericht!... Deze blik – ? Moet ik hem helemaal begrijpen?

julian Ook moeders hebben hun lot, net als andere vrouwen.

felix Ik geloof werkelijk dat het niets meer voor me verzwijgt. *legt het portret neer*
grote pauze. hij kijkt hem aan

julian Neem je het niet mee?

felix Niet nu. Het behoort jou meer dan ik vermoedde.

julian En jou...

felix Nee, ik wil het pas hebben als dit lot zich volledig aan mij heeft geopenbaard. *hij kijkt Julian strak in de ogen* Ik weet niet hoe ik me voel; er is in werkelijkheid toch niets veranderd? Niets – dan dat ik weet, wat ik...

julian Felix!

felix Nee, daar had ik geen vermoeden van. *kijkt hem met een lange blik aan waarin tederheid en nieuwsgierigheid ligt* Vaarwel.

julian Je wilt nu weggaan?

felix Ik wil heel graag een tijdje alleen zijn. – Tot morgen.

julian Tot ziens, Felix. Morgen ben ik bij jullie... morgen ben ik bij je, Felix.

felix Ik reken op je. *hij gaat. Julian blijft een tijdje rustig staan, dan loopt hij naar de schrijftafel en blijft, verzonken in de aanblik van het portret, staan*

derde bedrijf

kamer aan de veranda in huize Wegrat. bijpassend uitzicht.

1

Johanna alleen. dan Sala

Johanna zit op een stoel met ineengestremde handen

sala komt binnen Goedemorgen, Johanna.

johanna staat op, loopt hem tegemoet, kijkt hem aan Kom je voor de laatste keer?

sala Voor de laatste keer? Hoe kom je erbij? Er is in onze planning niet het minste veranderd. Vandaag is het zeven oktober, op zesentwintig november vertrekt het schip uit Genua.

johanna Jij zal hier plotseling verdwenen zijn. Ik zal bij de tuindeur staan en die zal gesloten blijven.

sala Zulke dingen zijn tussen ons toch niet nodig.

johanna Nee, zeker niet. Bedenk dat wel.

2

Johanna en Sala. Felix komt binnen

felix Jij bent het, meneer von Sala? *handdruk* En, hoe ver staat het met de voorbereidingen?

sala Die zijn niet speciaal nodig. Ik pak mijn koffer, laat de gordijnen neer, sluit de deuren af – en dan op naar de raadselachtige verten. Ik heb trouwens een vraag voor jou, Felix. Heb jij niet een klein beetje zin om met ons mee te gaan?

felix *verbaasd* Of ik zin heb – ? Vraag je dat serieus?

sala De vraag is precies zo serieus bedoeld als je hem nemen wilt.

felix Hoe moet ik dit begrijpen? Of ik met jou naar Azië wil gaan? Wat zouden ze dan met mij moeten beginnen bij zo'n onderneming?

sala Dat ligt toch tamelijk voor de hand.

felix Gaat het dan niet om een expeditie met een zuiver wetenschappelijk karakter?

sala Zo is het wel bedoeld. Maar het is heel goed mogelijk dat er van alles gaat gebeuren waarbij jonge mannen als jij heel goed van pas komen.

felix Mannen als ik – ?

sala Zeven jaar geleden onder Rolston hebben ze vanalles doorstaan wat niet in het reisprogramma voorzien was. En op de vlakte van Karakum aan de Amu Darja rivier was een regelrechte kleine veldslag.

Johanna. Felix. Sala. dokter Reumann is binnengekomen

dokter reumann Voor degenen die daar zijn blijven liggen, zal hij groot genoeg geweest zijn, jouw kleine veldslag. *vluchtige begroeting, handdrukken, zonder dat het gesprek onderbroken wordt*

sala Daar zal je waarschijnlijk wel gelijk in hebben, dokter.

felix Als ik mag vragen, meneer von Sala, heb je slechts uit eigen naam gesproken? Is het een plotselinge inval – of is het meer?

sala Ik spreek weliswaar niet direct in opdracht van iemand, maar na een bespreking die gisteren plaatsvond op het ministerie van buitenlandse zaken en waar ik bij betrokken was, denk ik dat ik het recht heb er nog iets aan toe te voegen. – Oh, het zijn geen geheimen. Je hebt waarschijnlijk wel gelezen, Felix, dat ons iemand van de generale staf en enkele genie- en artillerie-officieren zagezegd officieus ter beschikking zijn gesteld. Na de laatste berichten uit Azië, die mij toch niet helemaal betrouwbaar lijken omdat ze via Engeland bij ons terechtgekomen zijn, heeft men besloten zich van de medewerking van een aantal jonge officieren te verzekeren, die in eerste instantie persoonlijk benaderd zullen worden.

felix En er zou een mogelijkheid zijn dat ik – ?

sala Sta je mij toe met graaf Ronsky te praten?

felix Je hebt de graaf mijn naam genoemd?

sala Ik heb toestemming je te vragen of je bereid zou zijn je op de zesentwintigste november met ons in Genua in te schepen.

dokter reumann Zo snel al ben je van plan Wenen te verlaten?

sala Ja. *licht* Waarom kijk je mij zo aan, dokter? Die blik was een beetje onvoorzichtig.

dokter reumann In hoeverre?

sala Hij zegt zoiets als: je wilt graag vertrekken, maar of je terug zal komen, is een heel twijfelachtige zaak.

dokter reumann Nou, hoor eens, meneer von Sala, tegenover zo'n onderneming mag je ook zo'n twijfel hardop uitspreken. Maar interesseert het je überhaupt of je terug zal komen of niet? Jij behoort toch niet tot het soort mensen dat zijn zaken op orde wil brengen?

sala O nee. En al helemaal niet, omdat het in zulke gevallen altijd de zaken van anderen zijn waar je je totaal overbodig mee bezighoudt. En als het me zou interesseren hoe het er met mij voorstaat, dan zou ik wel een betere reden hebben.

johanna Welke?

sala Ik wil niet worden bedrogen als het gaat om mijn laatste dagen.

dokter reumann Met die wens zou je wel eens tamelijk alleen kunnen staan.

sala In ieder geval zou jij verplicht zijn, dokter, mij de absolute waarheid te zeggen als ik je daar om zou vragen. Ik vind dat je het recht hebt je bestaan volledig uit te leven, met alle genot en met alle huiveringen die erin verborgen liggen. Zoals we waarschijnlijk de plicht hebben iedere goede daad en iedere schurkenstreek te begaan die binnen onze mogelijkheden ligt... Nee, je moet mijn doodsuur niet wegmoffelen! Dat zou kleinzielig zijn, mij en jou onwaardig! – Nou, Felix, de zesentwintigste november. Dat zijn nog zeven weken! Wat de afhandeling van de formaliteiten betreft, hoef je je geen zorgen te maken.

felix Binnen welke termijn moet ik beslissen?

sala Er is geen reden je te overhaasten. Wanneer loopt je verlof af?

felix Morgenavond.

sala Je zal het wel met je vader willen bespreken.

felix Met mijn vader – natuurlijk. Maar in ieder geval geef ik je morgenvroeg het antwoord.

sala Mooi. Het zou me veel plezier doen. Maar bedenk wel: het is geen wandeling. Dus tot ziens. Adieu,

Johanna. Vaarwel, dokter. *hij gaat af. korte pauze. de achterblijvers enigzins ontroerd*

johanna *staat op* Ik ga naar mijn kamer. Adieu, dokter.

af

4

Felix. Dokter Reumann. dan Johanna

dokter reumann Je bent vastbesloten, Felix?

felix Bijna.

dokter reumann Je zal veel nieuwe dingen leren kennen.

felix Onder andere hopelijk mezelf, waarvoor het nu eindelijk wel eens tijd wordt... *citerend* 'Naar raadselachtige verten...' Zal het werkelijkheid worden? Dat zou gewoon fantastisch zijn!

dokter reumann En je hebt bedenktijd gevraagd?

felix Ik weet nauwelijks waarom. En toch... De gedachte dat je mensen achterlaat en ze misschien niet meer terug vindt – en in ieder geval niet zo terug vindt zoals je ze verlaten hebt, en dat je ze misschien pijn doet, doordat je gaat...

dokter reumann Als niets anders je doet aarzelen dan is ieder uur van onzekerheid zonde. Niets verwijderd je meer van mensen die je dierbaar zijn, dan het besef door plicht aan ze vast te zitten. Grijp deze enige kans en ga naar Genua, Klein-Azië, Tibet, Baktrië... Ja, het moet mooi zijn. Mijn beste wensen vergezellen je. *reikt hem de hand*

felix Dank je. Maar voor die wensen is nog tijd genoeg. Hoe de zaak ook wordt beslist, wij zullen elkaar voor mijn vertrek nog vaker zien.

dokter reumann Hopelijk. Natuurlijk.

felix *kijkt hem strak aan* Dokter! – Je handdruk heeft iets van een serieus afscheid.

dokter reumann *glimlachend* Kan je dan ooit weten of je elkaar weer terug ziet?

felix Dokter... heeft meneer von Sala je blik goed geïnterpreteerd?

dokter reumann Daar hoeft jij geen rekening mee te houden.

felix Zal hij niet met ons mee gaan?

dokter reumann *aarzelend* Dat is moeilijk te voorspellen.

felix Liegen heb je niet geleerd, dokter.

dokter reumann Zoals het nu staat, denk ik dat je de zaak zonder verdere hulp tot een goed einde kunt brengen.

felix Was meneer von Sala een paar dagen geleden bij jou?

dokter reumann Ja, nog niet zo lang geleden. *pauze* Nou, dat hij ziekelijk is zie je zelf ook, niet waar? – Dus tot ziens. Felix.

felix Je blijft toch onze huisvriend, wanneer ik weg ben?
dokter reumann Waarom stel je me zulke vragen, Felix?
felix Je wilt niet meer komen!... Ja, waarom?
dokter reumann Ik verzeker je...
felix Ik begrijp het...
dokter reumann *verlegen* Wat valt hier te begrijpen...?
felix Beste dokter... Nu weet ik... waarom je niet meer in dit huis wilt komen... Er heeft er weer eentje zijn nek gebroken... Beste vriend –
dokter reumann Vaarwel... Felix...
felix En als iemand je terug zou roepen...
dokter reumann Dat zal niemand doen... Als iemand mij nodig heeft zal ik altijd te vinden zijn...
johanna *komt binnen*
dokter reumann Adieu... Adieu juffrouw Johanna...
johanna Ga je al, dokter?
dokter reumann Ja... Groet je vader van mij. Adieu... *geeft haar een hand*

5

Johanna en Felix

johanna *rustig* Heeft hij je gezegd dat Sala verloren is?
felix *aarzelt*
johanna Ik wist het. *als Felix wil praten maakt ze een vreemde afwerende beweging* En jij gaat – met hem of zonder hem.
felix Ja. *pauze* Het zal hier nu heel stil worden.
johanna *onbewegelijk*
felix En hoe zal jij leven, Johanna?... Ik bedoel, hoe zullen jullie leven, jij en vader?
johanna *kijkt hem aan alsof ze verbaasd is dat hij haar iets vraagt*
felix Hij zal zich eenzaam voelen. Hij zal je heel dankbaar zijn, denk ik, als je je een beetje meer met hem bezig houdt, misschien in vrije uurtjes wat gaat wandelen. Ook voor jou –
johanna *stug* Wat zou het me helpen of hem? Wat moet hij voor mij zijn of ik voor hem? Ik ben er niet voor gemaakt mensen bij te staan in sombere dagen. Ik kan er niets aan doen, het is nu eenmaal zo. Ik voel haat in me tekeer gaan tegen mensen die op mijn medelijden zijn aangewezen. Ik heb het de hele tijd gevoeld toen mama ziek was.
felix Nee, daar ben je niet voor gemaakt... Waar ben je dan wel voor gemaakt?
johanna *haalt schouders op, zit weer met verstrengelde handen en kijkt voor zich uit*
felix Johanna! Waarom praat je niet meer met me zoals anders? Heb je me misschien iets te zeggen?
Herinner je toch, hoe wij elkaar vroeger alles vertelden.
johanna Dat is lang geleden. Toen waren we kinderen.
felix Waarom kan je niet meer zo met me praten als toen, Johanna? Weet je dan niet meer hoe goed wij elkaar ooit begrepen? Hoe wij elkaar alle geheimen toevertrouwden! Hoe goede vrienden we waren!...

Hoe we samen de wijde wereld in wilden trekken!

johanna De wijde wereld in... O ja. Ik weet het nog. Maar nu zijn die sprookjes en toverwoorden er niet meer!

felix Dat hangt misschien alleen van ons af.

johanna Nee, de woorden betekenen nu niet hetzelfde als vroeger.

felix Hoe bedoel je dat?

johanna De wijde wereld in...

felix Wat heb je, Johanna?

johanna Ik heb eens samen met jou in de Belvédère een schilderij gezien, daar denk ik vaak aan: een weiland met ridders en dames – en een bos, een wijngaard, een herberg, en dansende jongens en meisjes, en een grote stad met kerken en torens en bruggen. En over de brug marcheren soldaten, en over de rivier glijdt een schip voorbij. En verder weg een heuvel, en op de heuvel een slot, en in de verte hoge bergen. En boven de berg wolken, en boven het weiland hangt nevel, en boven de stad straalt de zon, en boven het slot trekt onweer voorbij, en op de bergen ligt sneeuw en ijs. – En als iemand zei ‘de wijde wereld’, of als ik dat woord ergens las, moest ik altijd aan dat schilderij denken. En zo ging het met veel van die woorden die zo groots klinken. Gevaar, dat was een tijger met wijdopengesperde muil – liefde, dat was een page met blonde lokken die voor een vrouw knielt – de dood was een schone jongeling met zwarte vleugels en een zwaard in de hand – en roem was het geschal van trompetten, mensen die een buiging maken, en een met bloemen bestrooide weg. Toen kon je over alles praten, Felix. Maar nu ziet alles er anders uit... Roem en liefde en dood en de wijde wereld.

felix *aarzelend* Ik begin me een beetje zorgen om je te maken, Johanna.

johanna Waarom, Felix?

felix Johanna! – Ik zou niet willen dat je onze vader verdriet doet.

johanna Hangt dat alleen van mij af?

felix Ik weet waarheen je dromen gaan, Johanna. – Wat moet dat worden?

johanna Moet dan alles iets worden? – Ik denk, Felix, dat het de bestemming van sommige mensen is, voor elkaar niets anders te betekenen dan herinnering.

felix Johanna! – Je hebt zelf gezegd dat je er niet voor gemaakt bent, mensen te zien lijden.

johanna *krimpt zacht ineen*

felix Lijden... en...

Felix. Johanna. Julian komt binnen

julian Goedendag. *hij geeft Felix een hand*

johanna *is opgestaan* Meneer Fichtner! *ze geeft hem een hand*

julian Ik had je bijna niet herkend, Johanna. Je bent een jongedame geworden. – Is jullie vader nog niet thuis?

johanna Hij is nog helemaal niet weggegaan. Om twaalf uur pas moet hij op de academie te zijn.

julian Hii zal wel in het atelier zijn?

johanna Ik zal hem meteen roepen.

Julian kijkt om zich heen. als Johanna wil gaan, komt Wegrat binnen, met hoed en stok

7

Felix. Johanna. Julian. Wegrat. dan het kamermeisje

wegrat *geeft Julian een hand* Mijn lieve vriend. Dat doet me plezier.

julian Pas gisteren toen ik aankwam heb ik het gehoord – van Sala. Ik hoef je niet te zeggen...

wegrat Dank je voor je deelneming. Hartelijk dank. – Ga toch zitten, Julian.

julian Je wilde gaan?

wegrat Het heeft niet zo'n haast; pas om twaalf uur moet ik op de academie zijn. Johanna, zou jij zo goed willen zijn in ieder geval een wagen te laten halen – ?

Johanna af. Wegrat gaat zitten. Julian eveneens. Felix staat tegen de schouw geleund

wegrat Nou, je bent deze keer wel erg lang weggebleven.

julian Meer dan twee jaar.

wegrat Was je tien dagen eerder gekomen dan had je haar nog een keer gezien. Het ging heel snel – maar ook niet onverwacht.

julian Ik heb het gehoord.

wegrat En nu blijf je wel weer thuis, toch?

julian Een tijdje. Hoe lang kan ik natuurlijk niet zeggen.

wegrat Ach ja. Plannen is nooit iets voor jou geweest.

julian Ja. Daar heb ik een zekere afkeer van. *pauze*

wegrat Ach God, mijn lieve vriend – wat heb ik de laatste tijd vaak aan je gedacht!

julian En ik...

wegrat Jij hebt er niet zo vaak aanleiding voor... Maar ik... Als ik het gebouw binnen ga waar ik het nu voor het zeggen heb, valt het me soms natuurlijk in hoe wij als jonge mensen naast elkaar in de modelklas zaten, met duizend plannen en verwachtingen.

julian Wat zeg je dat melancholisch. Sommige zijn toch ook verwezenlijkt.

wegrat Sommige... ja... En toch zou je weer jong willen zijn, zelfs met dezelfde zorgen en strijd...

julian En zelfs op het gevaar af de mooie dingen nog een keer te moeten meemaken.

wegrat Inderdaad, dat is het allermoeilijkste te dragen, dat ze herinnering zijn geworden. – Ben je weer in Italië geweest?

julian Ja, ook in Italië.

wegrat Ik ben er lang niet meer geweest. Sinds wij samen met de rugzak op de rug door de Ampezzo vallei hebben gewandeld – naar Pieve en naar beneden tot aan Venetië. Herinner je je nog? Zo stralend heeft de zon nooit meer geschinen.

julian Het is bijna dertig jaar geleden.

wegrat Nee, zo lang is het niet. Jij was toen al beroemd. Jij had net dat mooie portret van Irene Herms geschilderd. Het was het jaar voor ik trouwde.

julian Ja. ja. *pauze*

wegrat Herinner jij je nog die zomerochtend dat jij voor de eerste keer met me mee ging naar Kirchau.
julian Natuurlijk.

wegrat Dat we op een klein boerenkarretje door het wijde zonnige dal reden? En herinner jij je dat kleine tuintje op de heuvel waar je Gabriele en haar ouders hebt leren kennen?

felix *met beheerste ontroering* Vader, staat dat huis er nog, waar moeder toen woonde?

wegrat Nee, allang niet meer. Ze hebben er een villa neergezet. Vijf of zes jaar geleden waren we daar namelijk voor de laatste keer en hebben het graf van je grootouders bezocht. Alles daar is veranderd, alleen het kerkhof niet... *tegen Julian* Weet je nog, Julian, dat we eens op een broeierige bewolkte namiddag op de lage kerkhofmuur hebben gezeten en zo'n merkwaardig toekomstgesprek hebben gevoerd?

julian Die dag staat me heel duidelijk voor de geest. Maar waarover we spraken herinner ik me niet meer.

wegrat De woorden zijn bij mij ook verdwenen maar ik weet nog dat het een wonderlijk gesprek was... De wereld ging in zekere zin verder open dan anders. En ik was op een bepaalde manier jaloers op jou, zoals soms in die tijd. In mij ontwaakte een gevoel alsof ik ook alles zou kunnen, – als ik maar wilde. Er was zoveel te zien, te ervaren, – het leven stroomde zo krachtig weg; je zou alleen wat brutaler moeten zijn en zelfbewuster en jezelf er in smijten... Ja, zo voelde ik me terwijl jij praatte... En toen kwam Gabriele naar boven lopen, op de smalle weg tussen de acacia's, uit het dorp, de strohoed in de hand en knikte naar mij. En al mijn toekomstdromen zweefden alleen nog maar rondom haar, en de hele wereld was weer in een lijst gezet, en toch groot genoeg en mooi genoeg... Waar haalt het ineens weer zijn kleuren vandaan? Alles was toch al zo goed als vergeten, en nu, sinds ze dood is, glanst het weer zo levend dat je zou kunnen schrikken... Ah, je moet er maar liever niet aan denken. Waarvoor? Waarvoor? *pauze. hij loopt naar het raam*

julian *probeert zijn verlegenheid te overwinnen* Het is verstandig en moedig van je dat je zo snel weer je werk hebt opgenomen.

wegrat Als je eenmaal besloten hebt verder te leven –?! Werk is toch het enige dat je over het gevoel van alleen zijn heen kan helpen... dit alleen gelaten zijn.

julian Mij lijkt het alsof je verdriet je een beetje onredelijk maakt tegenover – veel dat je gebleven is.

wegrat Onredelijk –? Nee, dat wil ik echt niet zijn. Jullie nemen het mij toch niet kwalijk, kinderen...!

Nietwaar, Felix, jij begrijpt mij heel goed? Er is zoveel wat die jonge mensen van ons wegroept – weglukt – wegrukt al vanaf het begin. We voeren toch alleen maar een strijd om onze kinderen, vanaf het moment dat ze er zijn – en een tamelijk uitzichtloze bovendien. Dat ligt in de loop van de wereld: ze kunnen ons nooit toebehoren. En wat de andere mensen betreft... ook onze vrienden zijn toch slechts gasten in ons leven, staan van tafel op als ze zijn uitgegeten, lopen de trap af en hebben – net als wij – hun eigen straat en hun eigen zaak. Dat is toch ook heel natuurlijk... Wat niet wegneemt, Julian, dat je blij bent – oprecht blij bent, als er één weer de weg naar ons terugvindt. En helemaal één die je altijd heel dierbaar is geweest. Dat kun je van me aannemen, Julian. *handdrukken* En zo lang je in Wenen blijft, zie ik je weer vaker bij mij, toch? Je zou me er een groot plezier mee doen.

julian Ik kom zeker.

kamermeisje *komt binnen* De wagen is er, professor. *af*

wegrat Ik kom al. *tegen Julian* Je hebt me veel te vertellen. Je was zo goed als spoorloos verdwenen. Het interesseert me natuurlijk te horen wat je allemaal hebt gedaan – en nog meer wat je van plan bent. Felix vertelde ons over een paar heel interessante schetsen die je hem hebt laten zien.

julian Ik ga met je mee als het goed is.

wegrat Dank ie. Maar nog leuker zou het zijn als ie meteen bij ons blijft en vanmiddag met ons wilt eten.

julian Nou...

wegrat Ik ben snel klaar; ik heb vandaag alleen wat administratieve kwesties af te handelen – een paar handtekeningen. Binnen drie kwartier ben ik terug. Intussen houden de kinderen je gezelschap, net als vroeger... Kinderen! – Dus je blijft? Tot ziens.

af

8

Felix, Julian.

lange pauze

felix Waarom ben je niet met haar weggegaan?

julian Je moeder heeft geen schuld; als er één schuld is, dan draag ik die alleen. Ik zal je alles vertellen.

felix *knikt*

julian We hadden afgesproken dat we samen weg zouden gaan. Alle voorbereidingen waren getroffen. We wilden in het geheim het dorp verlaten, omdat je moeder voor ruzies en verklaringen een begijpelijke schroom had. Ons plan was om tijdens de reis, na een paar dagen, de zaak op te helderen. Het uur van ons vertrek samen was al bepaald... Hij... die later haar echtgenoot werd was net een paar dagen naar Wenen om de papieren te regelen; over een week zou de bruiloft zijn. *pauze* Ons plan stond vast. Alles was afgesproken. De wagen, die buiten het dorp zou wachten, was al besteld. 's Avonds hadden we elkaar adieu gezegd en waren er allebei van overtuigd dat we elkaar de volgende ochtend weer terug zouden zien om nooit meer van elkaar te scheiden. – Het liep anders – Je moet vergeten dat het je moeder was, je moet naar me luisteren alsof het de geschiedenis van vreemde mensen is – dan zul je alles begrijpen.

felix Ik luister.

julian In juni was ik in Kirchau gekomen, op een mooie zomerochtend – met hem... dat weet je. Ik wilde maar een paar dagen blijven. Maar ik bleef. Soms nam ik me voor om op tijd te vertrekken: maar ik bleef. En – *glimlachend* met fatale onvermijdelijkheid gleden we in zonde, geluk, noodlot, verraad – en droom. Ja echt waar, daar leek het nog het meeste op. En na dit laatste afscheid, dat maar voor een nacht zou zijn; – toen ik in

de kleine herberg teruggekeerd was en alles voor de reis in orde maakte, kwam ik eigenlijk voor het eerst pas echt tot het besef van de dingen die gebeurd waren en die stonden te gebeuren. Het was werkelijk bijna alsof ik wakker werd. Pas toen, in de stilte van de nacht, terwijl ik aan het open raam stond, werd me duidelijk dat morgenvroeg het uur kwam dat over mijn hele toekomst zou beslissen. En toen het... het zweet brak me uit, alsof ik in een lichte regen stond. Beneden zag ik de weg lopen waarlangs ik was gekomen; de weg naar buiten, de heuvels op die het uitzicht versperden, en die verdween in de verte, in het onbegrensde – naar duizend onbekende, onzichtbare wegen, die allemaal op dit moment nog voor me open lagen. Het was alsof daar, achter de heuvels mijn toekomst lag, schitterend van glans en avontuur, en op mij wachtte... maar op mij alleen. Het leven behoorde mij toe – maar alleen dit ene. En om het helemaal te nemen en helemaal te genieten, om het zo te leven, als het voorbestemd was, had ik volledige zorgeloosheid en vrijheid nodig zoals tot dan toe. En ik verbaasde me bijna dat ik bereid was geweest, de onbekommerdheid van mijn jeugd, de volheid van mijn leven weg te geven... En waarvoor? – Voor een hartstocht die in al haar gloed en zoetheid begonnen was zoals vele andere en voorbestemd was te eindigen als alle andere.

felix Voorbestemd was te eindigen? Eindigen moest?

julian Ja. Moest. Op het moment dat ik het einde voorzag was het er in zekere zin al. Op iets wachten dat komen moet, betekent, het duizend keer, betekent – het in weerloosheid en verveling en woede beleven. Dat wist ik zeker in dat uur. En ik was er bang voor. Daarbij besepte ik heel goed dat ik op het punt stond om me tegen een wezen dat zich vol vertrouwen aan mij had weggegeven, meedogenloos, trouweloos te gedragen. – Maar alles leek mij wenselijker – niet alleen voor mij, ook voor haar – dan een langzaam, jammerlijk, onwaardig voorbijgaan. En al mijn twijfels gingen over in het monsterlijke verlangen mijn leven zonder plichten, ongebonden verder te leven. Veel tijd om te overwegen had ik niet. En ik was er blij om. Ik was vastbesloten. Ik wachtte de ochtend niet af. Nog voor de sterren onder waren gegaan was ik weg.

felix Gevlucht...

julian Noem het zoals je wilt. – Ja, het was een vlucht, zo goed en zo kwaad, zo onbezorgd en... zo laf als elke vlucht... met alle angst van het achtervolgd worden, met alle gelukzaligheid van het ontkomen zijn. Ik verzwijg niks, Felix. Jij bent jong, het zou zelfs kunnen dat jij het beter begrijpt dan ik het nu zelf begrijp. Niets trok me terug, geen spoor van berouw verroerde zich. Als een roes stroomde het gevoel vrij te zijn door me heen. – Aan het eind van de eerste dag was ik ver weg, – verder dan op enige wegwijzer te lezen stond. Op die eerste dag al begon het beeld van de vrouw te verbleken, die tot een pijnlijke teleurstelling, of misschien iets ergers, wakker was geworden, stierf de herinnering aan haar stem weg, was ze een schaduw – net als de anderen die ver achter mij in het verleden zweefden.

felix Nee, het is niet waar! Zo snel was ze niet vergeten, je trok niet zonder berouw de wereld in. Dit moet een soort boetedoening zijn. Jij doet je anders voor dan je bent.

julian Niet om mezelf te beschuldigen en niet om mezelf te verdedigen spreek ik met je. Ik zeg je eenvoudig de waarheid. Die moet je horen. Het was je moeder, en ik ben het die haar verlaten heeft. En ik zeg je nog meer. Juist aan de tijd die na mijn vlucht kwam, denk ik terug als aan de lichtste en rijkste die ik ooit heb beleefd. Nooit, niet eerder en niet later, heb ik in zo'n heerlijk besef van jeugd en onbegrensde gezwoegen, nooit was ik zo volledig meester van mijn talenten, van mijn leven... nooit zo'n gelukkig mens als juist toen.

felix *rustig* En als ze zichzelf gedood had?

julian Ik denk dat ik mezelf dat waard zou hebben gevonden – in die tijd.

felix En misschien was je het toen wel. – En ze wilde het doen, daar ben ik zeker van. Ze wilde aan de leugen en de pijn een einde maken, zoals honderdduizend meisjes voor haar gedaan hebben. Maar miljoenen doen het niet, en die zijn slimmer. En natuurlijk heeft ze er ook aan gedacht om hem, die haar tot echtgenote nam, de waarheid te bekennen. Maar natuurlijk, je gaat makkelijker door het leven als je niet de last van een verwijt of zelfs die van een vergeving te dragen hebt.

julian En als ze gesproken zou hebben –?

felix O, ik begrijp dat ze het niet gedaan heeft. Daar had ze niemand mee geholpen. Dus heeft ze gezwegen. Gezwegen, toen ze van de bruiloft thuis kwam, – gezwegen toen het kind geboren werd, – gezwegen toen de geliefde het huis van haar echtgenoot na tien jaar weer betrad, – gezwegen tot op de laatste dag... Zulke verhalen zijn overal, en je hoeft niet eens... verdorven te zijn, om ze mee te maken of om ze te veroorzaken.

julian En er zijn maar weinig die mogen oordelen – of veroordelen.

felix Dat matig ik me niet aan. Het wil er bij mij alleen niet in dat ik nu bedriegers en bedrogenen moet zien. Waar tot een uur geleden mensen. die me dierbaar zijn. in zulke schone verhoudingen tot elkaar leken

te staan. En het is voor mij absoluut onmogelijk mezelf als een ander te zien dan degene waarvoor ik me tot nu heb gehouden. Het is een waarheid zonder kracht... Een levendige droom zou dwingender zijn dan dat verhaal uit vervlogen dagen dat jij me verteld hebt. Er is niks veranderd... niks. De herinnering aan mijn moeder is me nog net zo heilig als ervoor. En de man, in wiens huis ik ben geboren en opgegroeid, die mijn kindertijd en jeugd met zorg en tederheid heeft omringd en die mijn moeder heeft – liefgehad, is mij nog net zoveel waard als tot nu toe – en bijna meer.

julian En toch, Felix, zo krachteloos je deze waarheid lijkt, – één ding weet je op dit moment van twijfel: als mijn zoon heeft je moeder je geboren...

felix In een tijd dat ze jou vervloekte.

julian ... opgevoed als mijn zoon...

felix Terwijl ze je haatte.

julian In het begin. Later vergaf ze me en uiteindelijk – vergeet het niet – werden we vrienden. – En op die laatste avond, wat herinnerde ze zich?... Waarover heeft ze met jou gesproken?... Over die dagen waarin ze het grootste geluk beleefde dat een vrouw kan krijgen.

felix En de diepste ellende.

julian Denk jij dat het toeval was dat haar op de laatste avond juist die dagen door het hoofd gingen?...

Denk jij dat zij niet wist dat jij naar me toe zou komen en dat portret van mij zou vragen?... En denk jij dat jouw wens iets anders betekende dan een laatste groet van je moeder aan mij? – Begrijp je het, Felix?... En in deze seconde – verzet je niet – zie je het voor je, – het portret dat je gisteren in je hand hield; en je moeder kijkt je aan. – En dezelfde blik rust op jou, Felix, die toen op mij rustte, op die hete en heilige dag dat ze in mijn armen zonk en jou ontving. – En wat je nu ook voelt, twijfel en verwarring, nu weet je de waarheid, je moeder zelf wilde het en het is niet meer mogelijk te vergeten dat je mijn zoon bent.

felix Jouw zoon... – Het is niets dan een woord. Het klinkt in de leegte. – Ik kijk naar je, ik weet het maar ik begrijp het niet.

julian Felix! –

felix Je bent voor mij een vreemde geworden sinds ik het weet. *hij wendt zich af*

Tuin bij het huis van meneer von Sala. Links het witte gelijkvloerse huis, met een breed terras waarvan zes stenen traptreden de tuin in lopen. Vanaf het terras een brede glazen deur naar de salon. Op de voorgrond een kleine vijver, daar omheen in een halve cirkel dicht aaneengesloten bomen. Van hieruit een laan schuin naar rechts. Aan het begin van deze laan, dichtbij de vijver, twee zuilen. Op deze zuilen de marmeren busten van twee romeinse keizers. Rechts van de vijver onder de bomen een halfronde stenen bank met leuning. Achterin glinstert het hek door het dun geworden struikgewas. Achter het hek het bos, rood loof, beetje olopemd. Bleekblauwe herfsthemel. Stilte. Het toneel enige ogenblikken leeg.

1

vanaf het terras komen Sala en Johanna op. Johanna in het zwart gekleed, Sala in een grijs pak, donkere overjas over de schouders. ze lopen langzaam de trap af de tuin in

sala Je zult het wel koud hebben. *hij loopt een paar stappen in de kamer terug, pakt een mantel die daar klaar ligt, legt hem over Johanna's schouders. ze lopen langzaam de tuin in*

johanna Weet je wat ik me voorstel?... Dat deze dag vandaag onze dag is – van ons is, van ons alleen. We hebben hem geroepen, en als we willen, kunnen we hem vasthouden... De andere mensen zijn vandaag alleen maar te gast in de wereld. Niet waar?... Dat komt vast omdat jij ooit over deze dag gesproken hebt.

sala Over deze – ?

johanna Ja... toen moeder nog leefde... En nu is hij er echt. De bladeren zijn rood, een gouden nevel hangt over de bossen, de hemel is bleek en ver, – en deze dag is nog veel mooier en treuriger dan ik ooit had kunnen vermoeden. En ik beleef hem in jouw tuin en spiegel me in jouw vijver. *ze staat daar en kijkt naar beneden* En toch zullen we hem net zo min kunnen vasthouden, deze gouden dag, als het water hier mijn beeld kan vasthouden als ik ga.

sala Vreemd, in deze heldere, zachte lucht waait toch al een voorgevoel van winter en sneeuw.

johanna Wat kan het je schelen? Als dat voorgevoel hier waarheid wordt, ben jij allang in een andere lente.

sala Hoe bedoel je dat?

johanna Nou, daar waar jij heen gaat, is toch zeker geen winter zoals bij ons.

sala *ernstig* Nee, geen winter zoals bij ons. *pauze* En jij?

johanna Ik – ?

sala Ik bedoel, als ik weg ben, wat ga jij doen?

johanna Als jij weg bent – ? *ze kijkt hem aan. hij kijkt in de verte* Was je niet allang bij me weg? En ben je het uiteindelijk ook niet op dit moment?

sala Wat zeg je daar nou? Ik ben bij je... Wat ga je doen, Johanna?

johanna Dat heb ik je al gezegd: weggaan – zoals jij.

Sala schudt zijn hoofd

johanna Zo snel mogelijk. Nu heb ik er nog de moed voor. Wie weet wat er later van mij wordt als ik hier

blijf.

sala Zolang je jong bent staan alle deuren open, en achter iedere deur begint de wereld.

johanna Maar pas als je aan niemand vast zit, is de wereld wijd en de hemel oneindig. En daarom wil ik weg.

sala Weg – dat is makkelijk gezegd. Daarvoor heb je toch allerlei voorbereidingen nodig en iets van een plan. Maar jij spreekt dit woord uit alsof je alleen maar vleugels hoeft vast te maken om de verte in te vliegen.

johanna Vastbesloten zijn – betekent ook vleugels hebben.

sala Ben jij helemaal niet bang, Johanna?

johanna Een verlangen zonder angst zou een goedkoop verlangen zijn, dat zou me niets waard zijn.

sala Waar zal het je brengen?

johanna Ik zal mijn weg vinden.

sala Je kan je weg kiezen maar niet de mensen die je ontmoet.

johanna Denk jij dat ik niet weet dat ik niet voorbestemd kan zijn alleen maar mooie dingen mee te maken?

Ook lelijke, ook smerige dingen staan mij te wachten.

sala En hoe zal je het dragen?... Zal jij het kunnen verdragen?

johanna Ik zal niet altijd eerlijk zijn als tegen jou. Ik zal liegen, – en daar verheug ik me op. Ik zal niet altijd vrolijk zijn en niet altijd slim. Ik zal dwalen en afzien. Zo moet het blijikbaar zijn.

sala Dat weet je allemaal van te voren, en toch...

johanna Ja.

sala En waarom?... Waarom ga je weg, Johanna?

johanna Waarom ik wegga?... Ik wil later één keer van mezelf moeten huiveren. Zo diep huiveren als je alleen maar kan als je niets vreemd is gebleven. Zoals bij jou gebeurt als je op je leven terugkijkt. Toch?

sala Soms wel. Maar juist op die momenten van huiveren ligt er eigenlijk niets achter me, – alles is heden.

En het heden is verleden. *hij zit op de bank*

johanna Hoe bedoel je dat?

sala *hand voor zijn ogen, zwijgt*

johanna Wat is er met je? Waar ben je? *zachte wind, geruis van bladeren en bladeren die vallen*

sala Ik ben een kind en rij op de pony door het veld. Mijn vader zit achter me aan en roept. Daar aan het raam wacht mijn moeder, ze heeft een grijze zijden sjaal om haar donkere haar en zwaait naar me... En ik ben een jonge luitenant op manoeuvre en sta op een heuvel en meld mijn overste dat achter de bosjes de vijandelijke jagers wachten, klaar om los te barsten, en beneden in de middagzon zie ik bajonetten en knopen blinken... En ik lig alleen in een drijvend bootje en kijk in de donkerblauwe zomerlucht, en onbegrijpelijk mooie woorden rijgen zich aaneen, – zo mooi dat ik ze nooit heb kunnen opschrijven... En ik rust uit op een bank in het broeierige park aan het meer van Lugano, en Helene zit naast me; ze heeft een boek met rode omslag in de hand; verderop onder de magnolia speelt Lilli met de blonde engelse jongen, en ik hoor hoe ze kletsen en lachen... En ik wandel met Julian over ritselende bladeren langzaam op en neer, en we praten over een schilderij dat we gisteren hebben gezien. En ik zie het schilderij: twee oude matrozen met verweerde gezichten, ze zitten op een omgedraaide sloep, de sombere blik over de oneindige zee. En ik voel hun misère dieper dan de schilder die het geschilderd heeft, dieper dan ze het zelf voelden als ze zouden leven... Dat alles, dat alles is er – als ik alleen maar mijn ogen sluit, is dichterbij dan jij, Johanna, als ik jou niet zie en als je zwijgt.

Johanna heeft de ogen met weemoed op hem gericht

sala Heden... wat betekent dat eigenlijk? Staan we dan met een ogenblik borst tegen borst, zoals met een vriend die we omarmen, – of met een vijand die ons in het nauw drijft? Is het woord dat net klonk niet al herinnering? De toon waarmee een melodie begon niet herinnering voordat het lied ten einde is? Je binnenkomst in deze tuin niet herinnering, Johanna? Jouw stappen over het grasveld daar niet net zo voorbij als de stappen van wezens die allang gestorven zijn?

johanna Nee, zo moet het niet zijn. Het maakt me treurig.

sala *weer terug in het heden* Waarom?... dat zou het niet moeten, Johanna. Juist op die momenten weten we dat we niets verloren hebben en eigenlijk niets verliezen kunnen.

johanna Ach, was jij maar alles vergeten en verloren en kon ik alles voor je zijn!

sala *bijna verbaasd* Johanna –

johanna *hartstochtelijk* Ik hou van je. *pauze*

sala Over een paar dagen ben ik weg, Johanna. Je weet het... je wist het.

johanna Ik weet het. Waarom herhaal je het? Denk je misschien dat ik opeens aan je ga hangen als een verliefd ding en over eeuwigheid ga dromen? – Nee dat ligt echt niet in mijn aard, o nee!... Maar ik wilde je wel een keer zeggen dat ik van je hou. Eén keer mag toch? – Hoor je? Ik hou van je. En ik zou willen dat je het later één keer precies zo hoort zoals ik het nu zeg – op een ander moment, zo mooi als dit... waarop wij allebei niets meer van elkaar zullen weten.

sala Echt waar, johanna, daarvan kan je zeker zijn, dat de klank van je stem voor mij nooit meer zal verdwijnen. – Maar waarom praten we over eeuwig scheiden? Misschien zien we elkaar later weer... over drie jaar... of vijf... *glimlachend* Dan ben jij misschien een prinses geworden en ik de vorst van een verzonken stad... Waarom zwijg je?

johanna *trekt de mantel dicht* om zich heen

sala Je rilt, heb je het koud?

johanna O nee. – Maar ik moet nu gaan.

sala Heb je haast?

johanna Het wordt laat. Ik wil graag thuis zijn voor mijn vader komt.

sala Vreemd! – Nu haast je je naar huis en wil je niet te laat komen zodat je vader niet ongerust is, en over een paar dagen...

johanna Dan zal hij mij ook niet meer verwachten. Vaarwel, Stephan.

sala Tot morgen dus.

johanna Ja, tot morgen.

sala Je komt weer door de tuindeur, natuurlijk.

johanna Staat er niet een wagen voor het huis?

sala De deuren zijn gesloten. Er kan niemand in de tuin komen.

johanna Vaarwel dan.

sala Tot morgen.

johanna Ja. *ze lopen*

sala Luister Johanna. – Als ik nu tegen je zei: blijf.

johanna Nee, ik moet nu weg.

sala Zo bedoel ik het niet.

johanna Hoe dan?

sala Ik bedoel, als ik je zou vragen bij mij te blijven – voor... lang.

johanna Je maakt vreemde grappen.

sala Ik maak geen grappen.

johanna Vergeet je dat je – weggaat?

sala Ik ben niet gebonden. Niets houdt me tegen thuis te blijven als ik geen zin heb om weg te gaan.

johanna Om mij?

sala Dat zeg ik niet. Om mij misschien.

johanna O nee, je mag er niet vanaf zien. Je zal me nooit vergeven dat ik je dat afgenomen heb.

sala Geloof je? *loerend* En als we allebei gingen?

johanna Wat?

sala Als je met mij de reis zou wagen? Je hebt er een beetje courage voor nodig, natuurlijk. Je zal waarschijnlijk niet de enige vrouw zijn. Barones Golobin gaat ook mee, heb ik gehoord.

johanna Ben je serieus?

sala Volkomen serieus. Ik vraag je of je de reis met mij wilt maken... als mijn vrouw natuurlijk, om ook over de formaliteiten te spreken.

johanna Of ik –?

sala Wat ontroert je zo?

johanna Met jou?... Met jou?

sala Begrijp me niet verkeerd, Johanna. Je zal om die reden niet voor altijd aan mij gebonden zijn. Als we weer terug komen kunnen we elkaar vaarwel zeggen – zonder meer. Het is een heel eenvoudige zaak. Want al je dromen kan ik niet vervullen – dat weet ik heel goed... Je hoeft niet meteen te antwoorden. Dit soort uren verleiden ons veel te makkelijk tot woorden die de volgende dag niet meer waar zijn. Ik zou jou nooit zo'n woord willen horen zeggen.

johanna *heeft hem tijdens deze woorden aangekeken alsof ze zijn woorden wilde opdrinken* Nee ik zeg niks... ik zeg helemaal niks.

sala *kijkt haar lang aan* Denk er over na en geef me morgen antwoord.

johanna Ja.

ze kijkt hem lang aan

sala Wat is er met je?

johanna Niks. – Tot morgen. Vaarwel.

hij loopt met haar mee. ze gaat door de tuindeur af

sala *komt terug en blijft voor de vijver staan* Alsof ik haar beeld erin wil zoeken... Waarom was ze zo ontroerd?... Geluk? – Nee, dat was geen geluk... Waarom keek ze me zo aan? Waarom is ze geschrokken? In die blik lag iets van een eeuwig afscheid. *schrikt plotseling* Sta ik er zo slecht voor?... Maar hoe kan ze dat weten?... Dan weten anderen het ook –! *hij staart voor zich uit. loopt langzaam het terras op, dan de salon in, komt meteen weer terug, met Julian*

Sala en Julian

julian En dit heerlijk wil je al zo snel weer verlaten?

sala Het is hodeliik weer terug te vinden.

julian Ik hoop het voor ons allebei.

sala Je zegt dat zo twijfelend...

julian Nou ja, – Ik denk aan dat merkwaardige artikel in de Tagespost.

sala Waarover?

julian Nou, over die toestanden op de Kaspische zee.

sala Ah, hebben de kranten hier dat ook al opgepakt?

julian De situatie in bepaalde streken waar je doorheen reist schijnt echt heel gevaarlijk te zijn.

sala Overdrijvingen. Wij zijn beter op de hoogte. Volgens mij zit achter die artikelen jaloezie van Engelse geleerden. Wat je gelezen hebt is uit de Daily News overgenomen. Daar stond het drie weken geleden al in.
– Heb je trouwens Felix gezien?

julian Hij was gisteravond nog bij mij. En vandaag was ik bij de Wegrats. Hij wilde het portret van zijn moeder zien, dat ik drieëntwintig jaar geleden geschilderd heb. – En zo is het gekomen dat ik hem alles heb verteld.

sala Zo. *ernstig* En hoe heeft hij het opgenomen?

julian Het heeft hem bijna meer gedaan dan ik gedacht had.

sala Nou, je had hopelijk niet verwacht dat hij zich in je armen zou storten als de teruggevonden zoon in een komedie.

julian Nee. Zeker niet. – Ik heb hem alles verteld, zonder mezelf te sparen; daarom voelde hij het onrecht dat de man van zijn moeder is aangedaan, sterker dan al het andere. Maar dat zal niet lang duren. Hij zal gauw begrijpen dat hem in hogere zin geen onrecht is gedaan. Mensen van het type Wegrat zijn er niet voor gemaakt werkelijk te bezitten – vrouw noch kinderen. Ze kunnen toevlucht, onderdak betekenen – nooit een thuis. Begrijp je hoe ik dat bedoel? Het is hun roeping wezens in hun armen te sluiten die door één of andere hartstocht moe of gebroken zijn. Maar ze beseffen waar die wezens vandaan komen. Het is ze ook gegund, wezens groot te brengen en te verzorgen, maar ze begrijpen niet waar ze naar toe gaan. Ze zijn er om zich onbewust op te offeren en in dit offeren een geluk te vinden dat anderen misschien heel armzalig lijkt... Je zwijgt?

sala Ik luister naar je.

julian En zegt niks?

sala Nou ja... je kunt gewoon toonladders spelen, ook al zit er een barst in de vioolkist...

Julian, Sala en Felix. dan de bediende. het wordt wat donkerder

sala Wie is het?

felix *op het terras* Ik ben het. Je bediende zei me...

sala Oh Felix! Wees welkom.

felix *naar beneden lopend* Goedenavond, meneer von Sala. – Goedenavond, Julian.

julian Goedenavond, Felix.

sala Ik ben heel blij je hier te zien.

felix Prachtige oude bomen!

sala Een stuk bos – Je moet alleen het hek wegdenken. – Wat brengt jou hier, Felix? Ik had je pas
morgenvroeg verwacht. Ben je al tot een besluit gekomen?

julian Stoor ik?

felix O nee. Het is geen geheim. – Ik neem je aanbod aan, Sala, en vraag je zo vriendelijk te zijn met graaf
Ronsky te spreken.

sala *geeft hem een hand* Dat doet me plezier... *tegen Julian* Het gaat over onze Aziatische onderneming.

julian Wat?... Ben je van plan je bij die expeditie aan te sluiten?

felix Ja

sala Heb je er al met je vader over gesproken?

felix Dat zal ik vanavond doen. – Maar dat is een formaliteit. Ik ben vastbesloten, als er niet ergens een
andere hindernis tussenkomt...

sala Ik zal de graaf vandaag nog spreken.

felix Hoe moet ik je bedanken?

sala Dat is nergens voor nodig. Ik hoef trouwens helemaal geen goed woord meer voor je te doen. De graaf
weet alles over je wat hij moet weten.

bediende *verschijnt op het terras* Een dame vraagt of meneer thuis is.

sala Heeft ze haar naam niet genoemd? –

Heren, verontschuldig me een ogenblik. *de bediende tegemoet, ze gaan af*

4

Julian en Felix

julian Je gaat weg?

felix Ja. Ik ben heel gelukkig dat deze kans me geboden wordt.

julian Heb jij je over de ware aard van deze onderneming al beter geïnformeerd?

felix In ieder geval ligt er actie in het verschiep en een nieuwe wijdere wereld.

julian En zou dat dan niet te vinden zijn in combinatie met hoopgevender vooruitzichten?

felix Dat zou wel mogelijk zijn. Maar ik heb geen zin om te wachten.

5

Felix, Julian, Sala en Irene

irene *nog op het terras* Ik kon Wenen toch niet verlaten zonder mijn woord te houden.

sala Ik dank je zeer, Irene.

irene *loopt met Sala naar beneden* Je hebt het hier werkelijk prachtig. – Goedenavond, Julian.
Goedenavond, luitenant.

sala Je had iets vroeger moeten komen. Irene. dan had ie nog alles in de zonneschiin gezien.

irene Ik was er twee uur geleden al. Maar toen was het een betoverd slot. Je kon niet naar binnen. De bel maakte geen enkel geluid.

sala Ach ja. Neem me niet kwalijk; als ik had geweten...

irene Maar het geeft helemaal niks. Ik heb de tijd heel goed benut. Ik ben dieper het bos in gereden, voorbij Neustift en Salmansdorf. En toen ben ik uitgestapt en heb een weg genomen die ik me van vroeger herinnerde. *ze kijkt Julian aan* Ik heb uitgerust op een bank waar ik vele, vele jaren geleden met een goede bekende heb gezeten. *glimlachend* Weet je nog, Julian? Het uitzicht is zo mooi. Je kijkt over de velden en de hele stad, tot aan de Donau.

sala *op de stenen bank wijzend* Wil je niet gaan zitten, Irene?

irene Dank je. *ze bekijkt de romeinse keizers door haar lorgnet* Het lijkt hier Rome wel... Maar ik heb de heren toch niet in een bespreking gestoord?

sala In het geheel niet.

irene Het lijkt mij van wel. Jullie kijken zo ernstig alledrie. – Ik kan maar beter gaan.

sala Nee, dat mag niet, Irene. – Heb je me misschien nog iets te vragen, Felix, over onze kwestie?

felix Als juffrouw Herms ons een minuut verontschuldigt...

irene Maar natuurlijk!

sala Excuseer, Irene –

felix *tijdens het gaan* Het gaat namelijk om de stappen die ik bij mijn commando... *hij loopt langzaam weg met Sala*

6

Irene en Julian

irene Wat hebben die twee voor geheimen? Wat is hier überhaupt aan de hand?

julian Helemaal niks geheimzinnigs. Deze jonge man wil ook met de expeditie meegaan, hoor ik net. En daarom hebben ze natuurlijk van alles te bespreken.

irene *heeft Felix en Sala nagekeken* Julian. – Hij is het.

Julian zwijgt

irene Je hoeft niet te antwoorden. Ik heb er onafgebroken over moeten nadenken... Ik begrijp alleen niet dat ik het niet eerder geweten heb. Hij is het. – En hij is drieëntwintig jaar. – En ik heb toen werkelijk gedacht, toen jij mij weggejaagd had: als hij zich maar niet van kant maakt!... En daar loopt zijn zoon.

julian Wat heb ik eraan? Hij is niet van mij.

irene Kijk dan! Hij is er, hij leeft, hij is jong en mooi! Is dat niet genoeg? *ze staat op* En ik was geruïneerd.

julian Wat?...

irene Begrijp je me? Geruïneerd...

julian Daar had ik geen idee van.

irene Je had me toch niet kunnen helpen. *pauze* Adieu. Verontschuldig me. Zeg ze wat je wilt. Ik ga weg, ik wil niets meer weten.

julian Wat heb je toch? Er is toch niets veranderd.

irene Denk ie?... Mii lijkt het dat al die drieëntwintig jaar opeens iets heel anders zijn geworden. –

Vaarwel.

julian Vaarwel. Tot ziens.

irene Tot ziens? Wil je dat? Ja? – Ben je treurig, Julian?... Nu heb ik alweer medelijden met je.

hoofdschuddend Jullie zijn nu eenmaal zo. Niets aan te doen!

julian Beheers je, daar komen ze.

7

Irene, Julian, Sala en Felix

sala Zo, nu is alles afgehandeld.

felix Ik dank je zeer. Ik moet nu afscheid nemen.

irene Ga je morgen al weer weg?

felix Ja, juffrouw.

irene Jij gaat nu waarschijnlijk ook naar de stad, luitenant? Als je het niet vervelend vindt, neem ik je meteen mee.

felix Dat is heel vriendelijk.

sala Wat, Irene...? Dat was maar een kort bezoek.

irene Ja, ik moet nog iets bezorgen. Want morgen ga ik weer de wildernis in; en nu kom ik waarschijnlijk niet meer zo snel naar Wenen. – Dus, luitenant?

felix Adieu, Julian. Voor het geval ik je niet meer zie...

julian We zullen elkaar nog zien.

irene De mensen zullen denken: een luitenant met zijn mama. *een laatste blik op Julian*

Sala loopt met Irene en Felix het terras op. Julian blijft achter, hij loopt op en neer. na een tijdje komt Sala weer terug

8

Julian en Sala

julian Ben je er zeker van dat je stappen bij graaf Ronsky succes zullen hebben?

sala Ik heb al van tevoren van graaf Ronsky toezeggingen gekregen, anders zou ik Felix geen hoop hebben gegeven.

julian Waarom heb je het gedaan, Sala?

sala Waarschijnlijk omdat ik Felix sympathiek vind en ik graag in aangenaam gezelschap reis.

julian En je hebt er helemaal niet aan gedacht dat de gedachte hem te verliezen, pijnlijk is voor mij?

sala Wat zou dat, Julian? Je kan toch alleen maar verliezen wat je bezit. En je kan alleen bezitten waar je recht op hebt. Dat weet jij net zo goed als ik.

julian Heb ie uiteindelijk niet ook een zeker recht op iemand. als ie hem nodig hebt? – Begrijp ie dan niet.

Sala, dat hij mijn laatste hoop is?... Dat ik helemaal niemand en niets meer heb buiten hem?... Dat ik naar alle kanten in de leegte grijp?... Dat ik bang ben voor de eenzaamheid die me te wachten staat?

sala En wat zou het je helpen als hij bleef? Wat zou het je helpen, al zou hij ergens iets van kinderlijke tederheid voor je voelen?... Wat zou hij je helpen, of iemand anders?... Je bent bang voor de eenzaamheid?... En als je een vrouw aan je zijde had, zou je nu dan niet alleen zijn?... En als je kinderen en kleinkinderen om je heen had, zou je het dan niet zijn?... En als je je rijkdom, je roem, je genie behouden had – zou je het dan niet zijn?... Al zou een stoet van bacchanten ons begeleiden – de weg omlaag gaan we allemaal alleen... wij, die zelf niemand hebben toebehoord. Oud worden is nu eenmaal een eenzame bezigheid voor ons soort, en wie zich er niet op tijd op instelt op niemand aangewezen te zijn, is een dwaas.

julian En jij, Sala, jij denkt dat je geen mens nodig hebt?

sala Zoals ik ze gebruikt heb, zo zullen ze me altijd ten dienste staan. Ik ben altijd voor een gepaste afstand geweest. Dat de anderen dat niet merken, is niet mijn schuld.

julian Daar heb je in ieder geval gelijk in, Sala. Jij hebt nooit een wezen op aarde lief gehad.

sala Mogelijk. En jij? Net zo min, Julian, als ik... Liefhebben, betekent voor iemand anders op de wereld zijn. Ik zeg niet dat het een begerenswaardige toestand is, maar in ieder geval denk ik dat wij beide daar zeer ver van verwijderd waren. Wat heeft dat, wat onze soort in de wereld brengt, met liefde te maken? Het mag dan allerlei vrolijks, leugenachtigs, teders, laags, hartstochtelijks zijn, dat zich voor liefde uitgeeft, – maar liefde is het toch niet... Hebben wij ooit een offer gebracht waar ons genot of onze ijdelheid geen voordeel van had?... Hebben wij ooit geaarzeld om fatsoenlijke mensen te bedriegen of te beliegen als wij daardoor een uurtje van geluk of genot rijker konden worden?... Hebben wij ooit onze gemoedsrust of ons leven op het spel gezet – niet uit een gril of lichtzinnigheid... nee, om het welzijn van iemand te bevorderen die zich aan ons gegeven had?... Hebben wij ooit afstand gedaan van een geluk als die afstand niet tenminste aan ons gerief had bijgedragen... En geloof jij dat wij van een mens – man of vrouw – ook maar iets terug zouden mogen vragen wat we hem hebben gegeven? Ik bedoel geen parelketting en geen geld en geen goedkope wijsheid, maar een stuk van ons wezen – een uur van ons bestaan dat we werkelijk aan ze verloren hadden zonder ons er meteen voor te laten betalen, met welke munt dan ook. Mijn lieve Julian, we hebben de deuren open laten staan en onze schatten laten zien – maar we hebben nooit iets verkwanseld. Jij net zo min als ik. We kunnen elkaar gerust een hand geven, Julian. Ik ben iets minder kleinzerig dan jij, dat is het hele verschil. – Maar ik vertel je toch niks nieuws. Jij weet dat alles net zo goed als ik. Het is voor ons niet mogelijk onszelf niet te kennen; we doen soms behoorlijke moeite onszelf te bedriegen maar het lukt ons niet. Voor anderen mogen onze domheden, onze laagheden verborgen blijven – voor onszelf nooit. In het diepst van onze ziel weten we altijd waar we met onszelf aan toe zijn. – Het wordt koud, Julian, laten we naar binnen gaan. *ze beginnen naar boven te lopen*

julian Dat mag allemaal waar zijn, Sala. Maar je moet toegeven: als er op de wereld iemand is die ons voor de fouten van ons leven niet mag laten boeten, dan is het wel diegene die aan ons zijn bestaan te danken heeft.

sala Van boeten is hier helemaal geen sprake. Jouw zoon heeft gevoel voor het wezenlijke, Julian, dat heb je zelf gezegd. En hij voelt dat men heel weinig voor een mens heeft gedaan wanneer men niets anders heeft gedaan dan hem op de wereld zetten.

julian Dan moet het op z'n minst weer worden zoals het eerst was, toen hij nog niks wist. Ik wil weer een mens voor hem zijn als ieder ander. Zo mag hij niet van mij weggaan... Ik verdraag het niet. Verdien ik dan dat hii van mij wegvlucht? ... En ook al is alles wat ik tot nu in mezelf voor goed en waar gehouden

heb – ook de genegenheid voor die jongen die mijn zoon is – niets anders geweest dan zelfbedrog – nu hou ik van hem... Begrijp je me, Sala? Ik hou van hem en verlang niets anders meer dan dat hij dat gelooft, voor ik hem voor altijd verliezen moet... *duisternis*

beide over het terras naar boven, door de salon af. toneel een tijdje leeg. de wind is iets sterker geworden

9

Johanna komt van rechts door de laan, langzaam langs de vijver tot aan het terras. De ramen van de tuinkamer zijn verlicht. Sala is aan de tafel gaan zitten; de bediende is gekomen en schenkt hem een glas wijn in. Johanna blijft staan. Ze lijkt in grote opwindning en loopt twee treden het terras op. Sala hoort een geluid en draait vluchtig zijn hoofd. Johanna merkt het, gaat haastig de trap af en blijft bij de vijver staan. Ze kijkt in het water.

tuin van Wegrat

1

dokter Reumann en Julian

dokter reumann *zit aan een klein tafeltje en schrijft iets in zijn notitieboek*

julian *komt snel op over de veranda* Is het waar dokter?

dokter reumann *staat op* Ja, het is waar.

julian Verdwenen?

dokter reumann Ja, ze is verdwenen. Sinds gistermiddag is ze weg. Ze heeft geen bericht achtergelaten, ze heeft niets meegenomen – ze is gewoon weggegaan en niet meer teruggekomen.

julian Maar wat kan er dan gebeurd zijn?

dokter reumann Daarover hebben we niet eens een vermoeden. Misschien is ze verdwaald en komt ze weer terug. Of het is één of ander plotseling besluit... Wisten we maar waarvoor.

julian Waar zijn de anderen?

dokter reumann We zouden om tien uur allemaal weer hier samenkomen. Ik ben langs alle ziekenhuizen gegaan en langs andere plekken waar de kans was een spoor te vinden... De professor zal nu wel aangifte gedaan hebben.

2

dokter Reumann en Julian. Felix snel op

felix Niets?

dokter reumann Niets.

julian *geeft Felix een hand*

dokter reumann Waar kom je vandaan?

felix Ik was bij meneer von Sala.

dokter reumann Wat?

felix Het leek me niet onmogelijk dat hij één of ander vermoeden zou hebben, dat hij ons een aanwijzing zou kunnen geven. Maar hij weet niets. Blijkbaar. Als hij iets wist – iets concreets wist, zou hij het mij gezegd hebben. Daar ben ik zeker van. Hij lag nog in bed toen ik me bij hem liet melden. Hij dacht waarschijnlijk dat het om onze onderneming ging. Toen hij hoorde dat Johanna verdwenen is, werd hij heel bleek... Maar hij weet niets.

3

Julian, dokter Reumann en Felix. Wegrat komt

wegrat Niets?... *de anderen schudden het hoofd. Julian drukt hem de hand. hij gaat zitten* Ze wilden nadere gegevens, ze wilden aanknopingspunten van me weten. Zijn die er?... Ik heb ze niet... Het is mij een raadsel. *naar Julian 's Middags* ging ze weg voor een kleine wandeling zoals ze soms doet... *naar Felix* Was er iets aan haar te zien?... Het lijkt mij absoluut onmogelijk dat ze al aan zoiets dacht toen ze het huis verliet,... dat ze al wist – dat ze voor altijd weg zou gaan.

felix Misschien wel.

wegrat Gesloten was ze wel – en in het bijzonder de laatste tijd, sinds haar moeder dood is. – Of het dat zou kunnen zijn?... Hou jij dat voor mogelijk, dokter?

dokter Reumann haalt zijn schouders op

felix Wie van ons heeft haar gekend? Wie bekommert zich eigenlijk om de anderen?

dokter reumann Het is waarschijnlijk goed zo, anders werden we allemaal gek van medelijden of van walging of van angst. *pauze* Ik moet nu naar mijn zieken; ik heb een paar urgente visites. Vanmiddag ben ik er weer. Tot ziens.

af

4

Julian, Felix en Wegrat

wegrat Je hebt zo'n wezen nu eenmaal zien opgroeien, van een kind een meisje zien worden, een jongedame, – en honderdduizend woorden tegen haar gezegd... En op een dag staat ze van tafel op, neemt hoed en jas en gaat... gaat zonder afscheid, en je hebt geen idee waar ze naartoe gezweefd is, of in het niets, of in een nieuw leven.

felix Maar wat er ook gebeurd is, vader – ze wilde van ons weg. En dat kan in ieder geval een soort geruststelling voor ons zijn.

wegrat *schudt zijn hoofd, radeloos* Alles waait weg... gewild, ongewild – alles weg.

felix Vader, wat er gebeurd is, kunnen we niet weten. Het is in ieder geval wel denkbaar dat Johanna één of ander besluit heeft genomen waar ze weer van terugkomt. Misschien is ze over een paar uur of dagen weer hier.

wegrat Jij gelooft... jij houdt het voor mogelijk?

felix Voor mogelijk – ja. Maar als ze niet komt... het plan waar ik gisteren met je over sprak, vader, geef ik vanzelfsprekend op. Onder deze omstandigheden denk ik er niet aan zo ver en zo lang van je weg te gaan.

wegrat *tegen Julian* Nu wil hij me zelfs een offer brengen!

felix Misschien zorg ik er ook voor dat ik naar hier word overgeplaatst.

wegrat Nee, Felix, je weet best dat ik dat niet aanneem.

felix Het is geen offer. Ik verzeker je, vader, ik blijf bij je omdat ik nu niet weg kan.

wegrat O, Felix, je kan het – je zal het kunnen. Voor mij moet je niet hier blijven – mag je niet hier blijven. Ik zou niet weten wat ik er aan zou hebben als iii dit plan opgeeft dat ie met zoveel enthousiasme ongepakt

hebt. Ik zou het onvergeeflijk van je vinden als je er van af ziet, en onverantwoord van mij om het van je aan te nemen. Wees toch gelukkig dat er nu eindelijk een weg voor je open gaat, waarop je misschien alles zal vinden wat je verlangt. Ik zelf ben gelukkig, Felix. Je zal er je leven lang onder lijden als je deze kans voorbij laat gaan.

felix Maar sinds gisteren kan er veel, oneindig veel veranderd zijn – voor jou en voor mij.

wegrat Voor mij – misschien. Maar genoeg daarover. Ik accepteer het niet, ik neem een offer niet aan. Ik zou het aannemen als ik één of ander bijzonder voordeel voor mezelf zou zien. Maar ik zou je dan niet méér bezitten dan wanneer je weg was... minder...helemaal niet. Het lot dat ons overvalt mag niet bij al zijn ingeschapen macht ook de slechte hebben, dat het ons in onze verwarring dingen laat doen die tegen onze natuur ingaan. Ooit komen we wel ons ongeluk te boven, zelfs al is het het verschrikkelijkste. Maar wat we tegen ons diepste binnenste misdaan hebben, dat is dan niet meer goed te maken. *naar Julian* Niet waar, Julian?

julian Je hebt volkomen gelijk.

felix Ik dank je, vader. Ik dank je dat je het mij zo makkelijk maakt het met je eens te zijn.

wegrat Het is goed, Felix... De paar weken dat je nog in Europa bent zullen we nog veel met elkaar kunnen praten, – misschien meer dan in de laatste jaren. Echt waar, we weten niet veel van elkaar... Ah, ik ben moe. De hele nacht zijn we wakker gebleven.

felix Wil je niet een beetje uitrusten, vader?

wegrat Uitrusten... Je blijft thuis, Felix, toch?

felix Ja, ik zal wachten. Wat moet ik anders doen?

wegrat Ik pijnig mijn hoofd... Waarom sprak ze niet met me? Waarom wist ik niets van haar? Waarom stond ik zo ver van haar af? *hij gaat af*

Julian en Felix

felix En deze man werd belogen – zijn leven lang – door ons allemaal.

julian Er is op deze wereld geen zonde, geen misdaad, geen bedrog dat niet goed te maken is. En juist voor dat wat hier gebeurd is, zou geen verzoening en geen vergeten zijn?

felix Begrijp je het niet?... Hier is de leugen de eeuwigheid ingejaagd. Daar kan ik niet overheen stappen. En degene die het gedaan heeft was mijn moeder, – en degene die haar ertoe gebracht heeft ben jij, – en de leugen ben ik zelf, zolang ik voor iemand doorga die ik niet ben.

julian Laten we dan de waarheid zeggen, Felix. – Ik verschijn voor iedere rechter die je uitkiest, leg me neer bij iedere uitspraak die mij opgelegd wordt. – Moet juist ik dan voor altijd veroemd zijn? Ben ik van alle mensen die een fout gemaakt hebben de enige die nooit mag zeggen: het is verzoend?

felix Het is te laat. Een bekentenis heft een schuld alleen op zolang de schuldige er voor betalen kan. Die termijn, dat voel je zelf wel, is allang verlopen.

Felix, Julian en Sala

felix Meneer von Sala! Heb je mij iets te zeggen?

sala Ja. – Goedemorgen, Julian... Blijf, Julian. Het komt me goed uit dat ik een getuige heb. *tegen Felix*

Ben je vastbesloten met de expeditie mee te gaan?

felix Dat ben ik.

sala Ik ook. Maar het is mogelijk dat één van ons beiden van zijn besluit afstapt.

felix Meneer von Sala...?

sala Het is niet goed, zou men kunnen denken, met iemand zo'n verre reis te maken, die je misschien liever dood zou schieten, als je hem helemaal kent.

felix Meneer von Sala, waar is mijn zuster?

sala Ik weet het niet. Ik weet niet waar ze op dit moment is. Gisteravond, voor jij kwam, is ze voor de laatste keer bij me weggegaan.

felix Meneer von Sala –

sala Haar afscheidswaarden waren: tot morgen. Je begrijpt dat ik vanochtend alle redenen had verrast te zijn toen jij verscheen. Sta mij bovendien toe je te zeggen dat ik juist gisteren Johanna vroeg om mijn vrouw te worden, wat haar erg leek te schokken. Dit zeg ik in geen geval om iets goed te praten. Want met mijn aanzoek had ik niet de bedoeling één of ander onrecht goed te maken, maar het was waarschijnlijk alleen maar een gril – zoals zoveel dingen. Het gaat er alleen maar om dat je de waarheid weet. Ik sta op elke manier tot je beschikking. – Ik vind het absoluut noodzakelijk je dit te zeggen voor het geval we uiteindelijk samen in de diepte van de aarde afdalen of misschien samen in één tent slapen.

felix *na een lange pauze* Meneer von Sala... we zullen niet in één tent slapen.

sala Wat?

felix Zover gaat jouw reis niet meer. *grote pauze*

sala Zo... Ik begrijp je. Daar ben je zeker van?

felix Volkomen. *pauze*

sala Johanna wist het?

felix Ja.

sala Dank je. – O, je kunt mij rustig een hand geven. De kwestie is zo ridderlijk geregeld als maar kan. –

Nou?... Het is niet heel gebruikelijk de hand te weigeren van iemand die op de grond ligt.

felix *geeft hem een hand* En waar kan ze zijn?

sala Ik weet het niet.

felix Liet ze niet iets doorschemeren?

sala Niets.

felix Maar heb je geen vermoeden? Is ze misschien ergens een relatie aangegaan – in het buitenland? Heeft ze ergens vriendinnen of vrienden, waar ik niets van weet?

sala Niet dat ik weet.

felix Denk jij dat ze nog leeft?

sala Ik weet niet.

felix Wíl je niet meer praten, meneer von Sala?

sala Ik kán niet meer praten. Ik heb nu niets meer te zeggen. Vaarwel. een gelukkige reis. De groeten aan

graaf Ronsky.

felix We zien elkaar toch niet voor de laatste keer?

sala Wie kan het weten?

felix *geeft hem een hand* Ik ga snel naar mijn vader. Ik denk dat het mijn plicht is hem te vertellen wat je me verteld hebt.

Sala knikt

felix *tegen Julian* Adieu.

af

7

Julian en Sala. ze lopen weg

julian *omdat Sala plotseling blijft staan* Waarom aarzel je? Kom, we gaan.

sala Het is heel vreemd het te weten. Over alles glijden sluiers... Weg met jullie! Dat laat ik me niet gebeuren, zolang ik er nog ben – al was het ook maar voor een uur...

julian Geloof je het dan?

sala *kijkt Julian lang aan* ...Of ik het geloof...? – Hij heeft zich goed gedragen, je zoon... We zullen niet samen in één tent slapen... Niet slecht! Dat had ik kunnen bedenken...

julian Waarom kom je niet? Heb je misschien toch nog iets te zeggen?

sala Dat wil ik jou vragen, Julian.

julian Sala?!

sala Ik heb namelijk niets gezegd over een vreemde hallucinatie die ik had voor ik hier naar toe kwam. Ik denk, dat het dat was...

julian Zeg toch!

sala Stel je voor: voor ik van huis weg ging – meteen nadat Felix was vertrokken, was ik in mijn tuin – dat wil zeggen, ik liep er doorheen – in een vreemde toestand van opwinding zoals je zal begrijpen. En toen ik langs de vijver kwam, was het alsof ik op de bodem...

julian Sala!

sala Het water glanst groenblauw, in de vroege ochtend vallen de schaduwen van de beuken er over. En vreemd genoeg zei Johanna gisteren deze woorden: net zo min als dit water mijn beeld kan vasthouden... – Dat is ook een manier om het noodlot uit te dagen... En toen ik langs de vijver kwam, leek het, alsof... het water toch haar beeld had vastgehouden.

julian Is dat waar?

sala Waar – of niet waar... wat betekent dat voor mij? Dat zou voor mij toch alleen van belang kunnen zijn als ik over een jaar of over een uur nog op de wereld was.

julian Je wilt – ?

sala Natuurlijk wil ik. Jij denkt toch niet dat ik ga wachten? Dat zou ik een beetje pijnlijk vinden. *tegen Julian, lachend* Wie zal je nu de steekwoorden geven, lieve vriend? Ja, nu is het voorbij... Waar is alles nu?... Waar zijn de thermen van Caracalla? Waar is het park van Lugano?... Waar is mijn mooie kleine huis?... Niet verderweg en niet dichterbij dan die marmeren treden die naar een geheimzinnige diepte

voeren... Sluiers over alles... – Jouw zoon zal misschien te weten komen of het met die driehonderdentwaalfde trede afgelopen is – en zo niet, dan zal het hem weinig uitmaken. – Vind je niet dat hij zich goed gehouden heeft?... Het lijkt mij überhaupt dat er nu weer een betere generatie opgroeit, – meer zelfbeheersing en minder geest. – De hemel groet je, Julian.

Julian wil hem volgen

sala *zacht en duidelijk* Blijf, Julian. Onze dialoog is afgelopen. Vaarwel. *snel af*

8

Julian en Felix. dan Wegrat

felix *komt snel* Is meneer von Sala weg? Mijn vader wilde met hem praten. – En jij bent nog hier?...

Waarom is Sala weg? Wat heeft hij je gezegd? – Johanna...! Johanna...?

julian Ze is dood... Ze heeft zich in de vijver verzopen.

felix *met een kreet van ontzetting* Waar is hij naar toe?!

julian Je zal hem waarschijnlijk niet meer vinden.

felix Wat is hij van plan?

julian Hij betaalt... op tijd...

Wegrat komt van de veranda

felix *hem tegemoet* Vader...

wegrat Felix! Wat is er gebeurd?

felix We gaan naar de villa van Sala, vader.

wegrat Dood?...

felix Vader! *hij pakt de hand van Wegrat en kust die* Mijn vader!

Julian is langzaam verdwenen

wegrat Moeten zulke dingen gebeuren zodat dit woord klinkt alsof ik het voor de eerste keer hoorde...?

doek

De eenzame weg werd door 't Barre Land voor het eerst gespeeld op 4 november 2011 in theater Monty in Antwerpen.

Vertaling: Margijn Bosch/'t Barre Land (met dank aan Christine Bais)

professor wegrat Vincent van den Berg

gabriele Margijn Bosch

irene herms Margijn Bosch

felix Anouk Driessen

johanna Ellen Goemans

julian fichtner Ingejan Ligthart Schenk

stephan von sala Martijn Nieuwerf

www.barreland.nl

In dit boekje staat de integrale vertaling van het stuk. De voorstelling *De eenzame weg of de egoïsten* van 't Barre Land is een bewerking en wijkt op veel punten af van het origineel.

Arthur Schnitzler (1862–1931) was schrijver en huisarts in Oostenrijk. Hij schreef romans, korte verhalen en toneelstukken. Sigmund Freud noemde Schnitzler zijn geestelijke ‘dubbelganger’ en benijdde hem om zijn schijnbaar intuïtieve inzicht in seksualiteit en onderbewuste. Hij schreef *De eenzame weg* in eerste instantie onder de werktitel *De egoïsten*.

Het stuk ging op 13 februari 1904 in Berlijn in première.

Toneelwerk o.a.

Anatol – 1893

Liebelei – 1895

Reigen – 1897

De groene kakatoe – 1898

De eenzame weg – 1904

Het wijde land – 1911

Professor Bernhardi – 1912